

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/PREZEČNÍ STUDIUM

2017/2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniela Chrpová

**Možnosti resocializace vězňů po výkon trestu odnětí
svobody**

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Miloslav Jůzl Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2017-2020

BACHELOR THESIS

Daniela Chrpová

**Possibilities of resocialization of prisoners after
imprisonment**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Miloslav Jůzl Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Daniela Chrpová

Poděkování

Děkuji za podporu, odborné vedení a věnovaný čas mému vedoucímu bakalářské práce panu Doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi Ph.D. A především děkuji všem respondentům za důvěrnou spolupráci při tvoření výzkumné části.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na možnosti resocializace vězňů po výkonu trestu odnětí svobody. Zkoumány jsou společenské vztahy a vztahy partnerské, dále také zabezpečení jedince v oblasti práce a zázemí. V oblasti vztahů se hodnotilo, do jaké míry se vztahy narušili mezi rodinou či přáteli, případně, jak byli vztahy napraveny. Podstatnou částí bylo zhodnocení, zda jedinci využívali instituce zaměřené na resocializaci. Teoretická část pojednává o jednotlivých vědních oborech, probační mediační službě, sociální práci, práci zaměstnanců ve vězeňské službě, neziskových organizací, ale jednak také popisuje výkon trestu a jednotlivé vědní disciplíny spojené s tématem bakalářské práce. Cílem praktické části je zjistit možnosti zařazení osob do běžné života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a jejich účinnost.

Klíčová slova

Penitenciaristika, penologie, personál ve vězeňské službě, probační a mediační služba, resocializace, sociální práce, výkon trestu odnětí svobody

Annotation

This research paper is about prisoners who have been in jail, prison and they are getting back to society after their sentence. Mostly it is about their capabilities to live normal life in society and work force. This research is also mentioning relationship between society and interpersonal relationship and the impact of prison time on it. The theory's main point is resocialization of inmates as is described in academic fields, also as correctional counselor point of view as how they can help these inmates to rehabilitate in to the society. The main goal of this paper is to see the options inmates have, how to help them get back to normal life with their loved ones, how to get a job and how to keep a job after their prison sentence.

Keywords

Penology, prison staff, probation and mediation service, resocialization, social work, custodial sentence

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 HISTORIE	11
1.1 František Josef Řezáč.....	13
2 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	15
2.1 Typy věznice	15
2.1.1 Věznice typu – s ostrahou	15
2.1.2 Věznice typu – se zvýšenou ostrahou	16
2.2 Diferenciace odsouzených	17
3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH POZIC PRACOVNÍKŮ VS	18
3.1 Speciální pedagog	18
3.2 Psycholog	19
3.3 Vychovatel	19
4 RESOCIALIZACE	21
4.1 Resocializační pedagogika.....	22
4.2 Metody resocializace.....	22
4.2.1 Metoda přesvědčování.....	23
4.2.2 Metoda pozitivních příkladů.....	23
5 PRIZONIZACE	24
5.1 Adaptace.....	24
5.2 Faktory prizonizace	24
5.3 Složky prizonizace	25
6 VYBRANÉ VĚDNÍ DISCIPLÍNY	27
6.1 Penitenciaristika	27
6.2 Penologie	27
6.3 Penitenciární pedagogika.....	27
6.4 Etopedie.....	27
6.5 Kriminologie	28
7 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA.....	29
7.1 Poslání a cíle PMS.....	29
7.2 Cílové skupiny.....	30
7.3 Probace	30
7.4 Mediace	30
7.4.1 Úkoly mediátora:	31
7.4.2 Principy mediace:.....	31

8	SOCIÁLNÍ PRÁCE	32
8.1	Sociální pracovník.....	32
8.1.1	Obecné předpoklady a dovednosti	32
8.2	Cíl sociální práce.....	34
8.3	Supervize	34
9	NEZISKOVÉ ORGANIZACE	35
9.1	Podané ruce.....	35
9.2	Rubikon centrum z.ú.	35
9.3	Šance na návrat.....	35
	PRAKTICKÁ ČÁST	37
10	VÝZKUMNÁ PRÁCE	37
10.1	Cíl práce	37
10.2	Výzkumné otázky	37
10.3	Použité metody	37
10.3.1	Rozhovor	37
10.4	Tvorba dat.....	38
10.5	Zpracování dat.....	38
10.6	Analýza dat	38
10.6.1	Podpora	39
10.6.2	Pohled okolí	39
10.6.3	Chut' vrátit se zpět.....	40
10.6.4	Dluhy a jejich splácení	41
10.6.5	Zaměstnání a bydlení.....	43
10.6.6	Narušení vztahů.....	44
10.6.7	Pohled na resocializaci	45
10.6.8	Pomoc po propuštění ze strany státu	47
10.6.9	Pohled na vybrané zaměstnance ve věznicích.....	47
10.6.10	Poskytování informací ohledně neziskových organizací či resocializačních centrech.	49
10.7	Vyhodnocení výzkumných otázek	50
10.8	Shrnutí a diskuse	51
	ZÁVĚR.....	53
	SEZNAM ZKRATEK.....	55
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	56

ÚVOD

Možnosti resocializace vězňů po výkonu trestu odnětí svobody je v dnešní době mnohdy opomíjené téma, jednak z důvodu malé míry informovanosti o penitenciární péči, tak i o neziskových organizací. Tento přehled nemají jak jedinci ve výkonu trestu, tak ani jedinci v běžném životě. V bakalářské práci je zkoumán dopad na člověka po výkonu trestu z důvodu izolovanosti. Pozornost je věnována především hlavním problémům resocializace a překážkám z důvodu pobytu ve věznici. Mezi hlavní problémy patří sociální zázemí, pracovní možnosti, navazování nových vztahů či osvojování si nových dovedností. Tyto fakta jsou velice podstatná k tomu, aby jedinec po výkon trestu neměl potřebu se vracet zpět do věznice. Je nutností, aby měl odsouzený motivaci se znovu začlenit do společnosti.

V teoretické části je krátce shrnuta historie vězeňství u nás. V této kapitole je vyzdvihnout František Josef Řezáč, jakožto jeden z hlavních představitelů penologie a celkově této problematiky. Jsou zde popsána různá terminologická východiska. Následující kapitola pojednává o výkonu trestu odnětí svobody dle zákona číslo 169/1999 Sb. Součástí této kapitoly je hlavní téma resocializace a dopad prizonizace na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, následně se stručně seznámíme s charakteristikami vybraných pracovníků ve vězeňské službě, které se alespoň částečně podílejí na možnosti resocializace či s vězni vykonávají různé aktivity a jsou s vězni v přímém kontaktu.

Další kapitola detailněji pojednává o probační a mediační službě, především o jejích úkolech, práci a náplni pracovníků. Tato sociální složka je značně potřebnou součástí v resocializaci jedinců po výkonu trestu. Probační a mediační služba se plně snaží napomáhat odsouzeným vrátit se do běžného života. Zmíněn je zde zákon číslo 257/2000 Sb. o probační a mediační službě.

V neposlední řadě je v teoretické části věnována pozornost sociálním službám. Hlavní otázkou bude, co je posláním této služby a jaké jsou poznatky z praxe v podobě supervize. Závěr teoretické části bude ukončen popsáním různých neziskových organizací, které podporují bývalé vězně či jim nějakým způsobem napomáhají se znovu začlenit.

V druhé části bakalářské práce se budeme věnovat představení zkoumaného výzkumu, vytvoření dat, analýze dat, hypotézám a určení cíle praktické části. Výzkum je vykonáván kvalitativní metodou a tím je metoda řízeného rozhovoru.

Obsahem praktické části je jednak zaměření na možnosti resocializace. Sledují se zde prvky, které jedince nejvíce ovlivnili a následně znesnadnili resocializaci.

Zabýváme se zde vzájemnou spoluprací s rodinou, přáteli a okolím. Prvotní otázky jsou částečně směřovány na pobyt ve věznici, zda odsouzení využívali pomoci pracovníků za záměrem se resocializovat.

Druhá polovina otázek praktické části byla přímo směřována na resocializaci. Jaké byli hlavní problémy, které jedincům ztěžovali se začlenit do běžného života. Příkladem mohli být narušené vztahy, sociální patologie (drogová závislost, gamblerství, dluhy, apod) nebo neznalost nového prostředí. Dále pak respondenti popisovali jejich vlastní pohled na resocializaci.

V poslední řadě jsme se věnovali informovanosti bývalých vězňů o resocializačních či reintegračních centrech nebo neziskových organizací.

Cílem této práce je zjistit možnosti zařazení osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a jejich účinnost. Popřípadě se pokusit o motivaci bývalého vězně k reintegraci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE

Dle historie se trest vyvíjel z práva pomsty a uskutečňoval se jako odplata. Počátkem ustanovení právní kultury měla oběť nebo její blízcí převládající místo, zakládající se na právu pomsty, které především vycházelo ze zásady oko za oko, zub za zub. Trestní právo vzniká společně se vznikem státu. Tím byla pozice potlačována a pachatel svým trestným činem porušoval pravidla, zákony, tedy škodil společnosti (Sochůrek, J., 2007).

Ve středověku byla celá věda ve své většině poplatná náboženské ideologii a učení. Tresty v tomto období lze označit za velmi často nepřiměřené a kruté. V minulosti byly užívány především tři druhy trestů. První z nich byl difamující, tedy zneuctvující, neboť tento výkon spočíval v trestání dotyčného na pranýři nebo mu bylo vypalováno znamení do těla apod. Další druhy trestu byly mrzačící, kdy trestanému byla odstraněna část těla (např. useknutí končetiny či vytržení jazyka) neb mohl být dotyčný i oslepen. Poslední druh trestu byl trest smrti. Tento úkon mohl být vykonáván „mírnější“ formou, jako bylo stětí nebo oběšení, až po drastickou formu upálením, zahrabáním zaživa, čtvrcení, lámání v kole, narážení na kůl apod. Za zločince byl považován i člověk s postižením. Jeho odlišnost byla vykládána jako posedlost ďáblem (Sochůrek, J., 2007).

První vězeňské předpisy byly vydány v roce 435 císařem Teheodosisem II., později v roce 529 Justinianusem I. Tyto předpisy rozhodli především o způsobu zacházení s vězni (Sochůrek, J., 2007).

Jednou z forem trestu bylo vyhnanství tzv. vydělení ze společnosti. Dále připsání institutu psance, kdy ostatním členům společnosti bylo zakázáno se s psancem stýkat a poskytovat mu veškeré životně důležité potřeby. Dalším častým trestem byly nucené práce, galeje. Vězni tvrdě pracovali bez dostatku jídla a pití. Žili v nepříznivých podmínkách, kvůli kterým častokrát podlehli. V praxi tento trest znamenal trest smrti. Osudy některých galejníků se stali podkladem světové literatury např. Bídníci, Motýlek, Hrabě Monte Christo a další (Sochůrek, J., 2007).

Uplatňování trestu odnětí svobody v dnešním pojetí se datuje od přelomu 15. a 16. století. Věznice vznikaly v opuštěných objektech hradů, klášterů apod. První věznice tohoto typu vznikla v roce 1553 v zámku Brindewel v Anglii. V této době neexistovala žádná odlišnost mezi vězni. Trest odnětí svobody společně vykonávali ženy, muži i mladiství a taktéž jedinci prvověznění s vícenásobnými recidivisty, dále také vězni

s méně vážným trestem spolu s trestanci, které spáchali nejtěžší zločiny (Sochůrek, J., 2007).

V 18. a 19. století začali vznikat penologické systémy, které se snažili o nejúčinnější převýchovu zločinců. První z nich byl tzv. Pensylvánský systém (1786), vězni byli izolováni, neměli možnost pracovat ani se s kýmkoliv stýkat. Tento systém měl vězňům poskytnout sebezpoznaní, čas vyplňovali čtením bible a zpytováním svědomí. Druhý systém se nazýval Auburnský (1823). Tento systém umožnil pobývat vězňům při práci společně, ale nesměli spolu mluvit.

Teprve počátkem 19. století docházelo ke zlepšování podmínek ve vězení. Uskutečnilo se oddělení mladistvých od dospělých, zlepšila se strava, vězni dostali slamníky a samovazba byla přidělena pouze jedincům, které spáchali těžké zločiny (Sochůrek, J., 2007).

K hlavnímu rozmachu došlo však až po vzniku samostatného Československa. Začali vznikat moderní prvky vězeňství. Vězni měli možnost pracovat, byly zřizovány knihovny, do věznic docházeli lektoři. Při některých věznicích se mohli vězni vyučit různým řemeslům. Tento rozmach byl přesto přerušen dobou nacistické okupace. Roku 1948 nastával opět pokles v rozvoji vězeňství. Ubytovací a hygienické podmínky v zařízeních byly nevyhovující. Došlo k zavedení táborů nucených prací, zde byli umisťováni jedinci nazývaní jako „třídní nepřátelé“. Vězni museli velmi tvrdě pracovat. Některé pozitivní prvky však toto období přineslo (např. lékařská prohlídka 2x ročně). Celkově v tomto období byl trest využíván k levné pomocné síle, a to na základě rozvoje hospodářství především v oblasti hutního, těžebního a těžkého průmyslu (Sochůrek, J., 2007).

Hlavní deformační vlivy, které působily převážně do poloviny 60. let, ale některé přetrvávali až do roku 1989 bylo působení dřívější strany státu KSČ. Příkladem bylo přihlížení k členství ve straně KSČ, využívání vězňů k řešení problémů národního hospodářství bez ohledu na pracovní podmínky, byrokratický přístup, který se projevoval neúměrnou administrativou a shazováním funkcionářů (Sochůrek, J., 2007).

V roce 1965 vznikl nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody. Zákon č. 59/1965 Sb. přinesl podstatná pozitiva hlavně v oblasti vnitřní diferenciaci věznic. Diferenciace byla zavedena podle kriminální narušenosti. Byl posílen význam kulturně výchovné práce s vězni. Do věznic začali přicházet pedagogové a psychologové a za přední formu „převýchovného procesu“ byla považována práce. Vězni měli možnost si dokončit vzdělání. V neposlední řadě se zkvalitnila lékařská péče (Sochůrek, J., 2007).

Po roce 1989 byla provedena analýza českého vězeňství vzhledem k jeho nedostatkům a příčinám stagnace v oblasti se Standardními minimálními pravidly, Listinou základních práv a svobod a dalšími úmluvami. Nutná humanizační opatření nebyla zcela chápána veřejností. Společnost toto pojímala jako zbytečný přepych a nadstandard, který si tato skupina osob nezaslouží. Mezi prvky humanizace spadalo zlepšování ubytování, zdokonalování hygienických a prostorových podmínek, a dále také příležitosti využít volnočasových aktivit a sportovního vyžití. Humanizační opatření se povětšinou stala pseudohumanizačními prvky neboli zneužíváním změkčenejších vnitřních pravidel. Vězni si v podstatě mysleli, že si mohou dělat, co chtějí. Situace nabývala na vážnosti i v důsledku amnestie, která proběhla v roce 1989. I přes tyto vážnosti se situaci podařilo zvládnout a nynější úroveň vězeňství můžeme srovnávat s dalšími evropskými zeměmi. I když se většina rozvinutých zemí snaží řídit úmluvami o vězeňství, jako například Standardními minimálními pravidly OSN pro zacházení s odsouzenými, tak i přesto rozdíly mezi jednotlivými státy existují (Sochůrek, J., 2007).

1.1 František Josef Řezáč

Osobnost Františka Josefa Řezáče (1819-1879) se řadí mezi nejvýznamnější osobnosti české politické, duchovní a kulturní scény. Je předním představitelem v oblasti penologie a penitenciaristiky společně například s Johnem Howardem, Jeremym Benthamem nebo Jiřím Čepelákem (Jůzl, M., 2017).

Řezáč absolvoval studium filozofické, kdy se později v roce 1848 stal doktorem filozofie a poté studoval teologii, kde byl na arcibiskupském semináři v roce 1843 vysvěcen za kněze. Velkým vzorem pro Řezáče byl filozof a teolog profesor Bernard Bolzan, kterým byl ovlivněn a díky kterému uskutečňoval altruistické přístupy k sociálně slabým jedincům mezi kterými jsou řazeny i vězňové (Jůzl, M., 2017).

Mimo povinnosti náboženské se Řezáč zúčastňoval příjmů nových vězňů nebo naopak rozmlouval s vězni před propuštěním. V návaznosti s altruistickými přístupy se podílel na návrzích pro udělení milosti či o alternativní tresty dále také vedl rozhovory s problémovými jedinci (Jůzl, M., 2017).

Jako aktivní účastník porevoluční události byl zatčen a poznal vězení i ze druhé strany. Po zkušenostech s nedostatečnými hygienickými podmínkami, stravováním a přístupem k vězněným jedincům začal studovat dostupnou literaturu. A na základě toho publikoval v roce 1852 jeho dílo „*Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*“. Dalším z Řezáčových publikací je

slovník „mravní zkázy“ ve kterém dělí příčiny zločinnosti na vnější a vnitřní (Sochůrek, J., 2007).

Mezi příčiny vnější řadí především vzdělání, rodinné poměry, církve a mezi příčiny vnitřní je zde uváděn úryvek dle publikace z Uhlíka: *„člověk, je-li rozumu nevzdělaného a žádosti nespořádaných, neodolá ani chťičům svým vnitřním, ani lákání zevnímu, protože v nevzdělanosti a v nespořádanosti schopností a mocností lidských základní příčinu slastnosti i porušenosti mravnosti stíhati dlužno“* (Uhlík, In Sochůrek, 2007, s.29).

Konkrétně v závěru svého díla *„Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců“* nedokonalosti a chybnosti vězení a trestání. Zmiňuje zde možnosti alternativních trestů a postpenitenciární péče. Uvádí, *„aby menší provinilci a nezatvrzelí zločincové v obcích buď ve svých, aneb cizích před tváří občanů lepších trest svůj odbyvali a jenom zatvrzelci, způsobem přirozným nepolepšitelní a společnosti vždy škodní, ať se do věznic, do žalářů tuhých a osamělých zavírají“* (Řezáč, In Jůzl, 2017, s.155).

Řezáčovo podstatně nadčasové pojednávání podalo ucelená návrh na komplexní návrh reformy vězeňství. Tyto myšlenky jsou popsány v díle „Věda žalární“, které jsou rozdělené do čtyř kapitol. První kapitola vypráví o Žalárnictví a káznictví, druhá kapitola je zaměřená na povinnosti konkrétně O povinnosti ujímati se vězňů, třetí kapitola je pojmenována Dobré uspořádání trestnic čili káznic ve všech stránkách jejich a poslední čtvrtá kapitola je nazývaná jako Mravní pokaženost (Jůzl, M., 2017).

Výsledkem v publikacích mělo poukázat a seznámit jedince s humánním zacházením s vězni. Toto zacházení bylo postaveno do dvou základních principů: věznice mají vězně polepšovat a motivovat k životu bez trestů – a nikoli je kazit a ovlivňovat nezákonnostmi. Resocializační proces uplatňuje tři základní složky: občansko – zákonní, nábožensko – mravní a výchovatelskou (Mitáš, In Jůzl, 2017, s. 156).

Posledním záměrem Řezáče se stala problematika pedagogická, které se začal věnovat v roce 1856. Založil časopis „Škola a život“. Později se však vrací k práci farnosti, kde zůstane téměř do své smrti a roku 1879 umírá. Řezáč je pochován v Praze na Olšanských hřbitovech (Uhlík, In Jůzl, 2017, s.155, 156).

2 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Výkon trestu je dán zákonem číslo 169/ 1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) a Vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterým se rozumí Řád výkonu trestu odnětí svobody (ŘVTOS). U mladistvých se řídíme v souladu se zákonem č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže užívá termín trestní opatření odnětí svobody. Činnost věznic se řídí nařízeními generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství VS ČR. Veškeré dokumenty a podmínky konkrétní věznice jsou zpracovány ve Vnitřním řádu věznice, kterou vydává její ředitel (Sochůrek, J., 2007).

S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem (zákon č.169/1999 Sb.).

2.1 Typy věznice

Věznice se člení podle vnějšího střežení a zaopatření bezpečnosti na dva typy, které si níže konkrétně popíšeme a těmi jsou:

- 1) s ostrahou,
- 2) se zvýšenou ostrahou (Sochůrek, J., 2007).

Toto členění je třeba zdůvodnit vzhledem k aktuálnímu znění, které proběhlo 1.10.2017.

Dřívější členění bylo členěno do čtyř základních typů:

- 1) s dohledem,
- 2) s dozorem,
- 3) s ostrahou,
- 4) se zvýšenou ostrahou (Jůzl, J., 2017).

2.1.1 Věznice typu – s ostrahou

Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se zohledňují zejména povaha jeho trestné činnosti,

nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestu a hrozba útěku (zákon č.169/1999 Sb.).

V tomto typu věznice jsou umisťováni jedinci, kterým byl uložen trest za úmyslné protiprávní jednání. Organizace pohybu odsouzeným je pod dohledem pracovníků VS. Pohyb bez dozoru je možný pouze ve výjimečných situacích, a to s dovolením ředitele. Toho povolení je převážně uskutečněno v rámci plnění pracovních povinností. Pracoviště pro odsouzené jsou většinou umisťovány vně věznice nebo na střežených pracovištích uvnitř věznice. Veškeré akce mimo prostory věznice jsou organizovány pod dozorem pracovníků VS, a to i v případě, kdy je jedinec umístěn ve výstupním oddělení. Návštěvy také probíhají pod dohledem zaměstnance VS, především vychovatele. Ředitel má také možnost povolit odsouzenému jednou za dva měsíce opustit věznici až na 24 hodin (Sochůrek, J., 2007).

Věznice s ostrahou se podle stupně zabezpečení člení na oddělení:

- s nízkým stupněm zabezpečení,
- se středním stupněm zabezpečení,
- s vysokým stupněm zabezpečení (zákon č.169/1999 Sb.).

O umístění do určitého stupně zabezpečení rozhoduje odborná komise, která se skládá z vedoucího oddělení výkonu vazby a trestu nebo vedoucího oddělení výkonu trestu, ředitelem a dalšími zaměstnanci VS jako je například psycholog, sociální pracovník, speciální pedagog nebo vychovatel. Odborná komise provede vyhodnocení a doporučení o umístění odsouzeného. Podklady poté předá řediteli věznice.

Po rozhodnutí ředitele, do jakého oddělení bude odsouzený zařazen je třeba informovat Ministerstvo spravedlnosti. Poté jej písemně vyhotovit a doručit odsouzenému.

Odsouzený má právo na zažádání o snížení stupně zabezpečení, avšak do tří dnů ode dne doručení rozhodnutí. Tento návrh se podává řediteli věznice, který tuto žádost poté neprodleně předloží soudu (zákon č.169/1999 Sb.).

2.1.2 Věznice typu – se zvýšenou ostrahou

V tomto typu věznice jsou umisťovány jedinci, kterých soud uložil trest odnětí svobody na doživotí nebo kterému byl uložen trest odnětí svobody za zvlášť závažný trestný čin, nebezpečnému recidivistovi, dále jedinci, kterému byl uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let či byl odsouzen za úmyslný trestný čin spojený s uprchnutím z vazby nebo z výkonu trestu (Sochůrek, J., 2007).

Organizace pohybu odsouzeným je výhradně pod dozorem příslušníka VS. Na oddělení jsou zamykáni na celách a pracovní povinnosti plní pouze na střežených místech nebo přímo v celách. Odsouzeným se v prostorách věznice nepovoluje volný pohyb, a to ani při plnění pracovních povinností pouze pod dozorem VS. Návštěvy se výhradně provádí pod dohledem příslušníka VS (Sochůrek, J., 2007).

2.2 Diferenciace odsouzených

Diferenciace odsouzených podle zákona číslo 169/1999 Sb.:

Jedinci se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen, odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení:

- mladiství od dospělých,
- recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- trvale pracovně nezařaditelní,
- s poruchami duševními, poruchami chování,
- s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí a
- velmi nebezpeční podle § 72a (zákon č.169/1999 Sb.).

3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH POZIC PRACOVNÍKŮ VS

Vzhledem k tématu této bakalářské práce zde nebudou popsány zcela všechny pozice, které můžeme ve vězeňské službě najít. Popsány zde budou pozice, které jsou ve vzájemné spolupráci pracovník VS a odsouzený. Jako je například psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník nebo vychovatel.

3.1 Speciální pedagog

„Speciální pedagog je odborný zaměstnanec, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciací“ (Sochůrek, 2007, s.12).

Jedna z hlavních náplní práce speciálního pedagoga je metodicky regulovat výkon práce vychovatele a pedagoga volného času. Odpovídá za úroveň odborného zacházení s odsouzenými v kontinuitě na jejich souhrnné zprávy.

Nyní si vyjmenujeme několik činností, které speciální pedagog plní. Prvotní činností je pedagogická diagnostika, při které se především zjišťuje a hodnotí vnější a vnitřní podmínky jedince. Dále provádí činnosti spojené s aktivizací odsouzených konkrétně zpracovává aktivizační program pro odsouzené. Vykonává spolupráci se sociálním pracovníkem případně zákonným zástupcem mladistvého při přípravě na budoucí povolání. Je nápomocen při výběru odsouzených k zařazení do práce, rekvalifikace a vzdělání, dále také k rozhodování o udělení přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznice a obecně k realizaci akcí mimo vězení. Podílí se jednak na výběru odsouzených k zařazení do práce, dále je součástí při rozhodnutí o přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice a také rozhoduje, zda bude odsouzenému umožněna návštěva bez zrakové a sluchové kontroly. Zajišťuje jak všeobecné, tak i odborné vzdělávání odsouzených. Uskutečňuje pedagogické pohovory za záměrem vlastním či z podnětu odsouzených nebo podnětu zaměstnanců. Poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc případně individuální péči. Je nápomocen odsouzeným, které jsou v krizové psychické situaci či v jiné tíživé situaci. V neposlední řadě zkoumá vzniklé mimořádné situace spojené s nepříznivými událostmi v závislosti na vzniklé situaci doporučí vhodnou prevenci, opatření a možnou eliminaci a na základě tohoto sestavuje kázeňskou pravomoc (Sochůrek, J., 2007).

3.2 Psycholog

„Psycholog je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení“ (Sochůrek, 2007, s.13).

Metodicky usměrňuje vychovatele – terapeuty při přípravách různých aktivit.

Psycholog provádí komplexní psychologickou diagnostiku. Na základě posouzení doporučuje psycholog vhodný program zacházením a vyhodnocuje jejich úspěšnost.

Prvotně poskytuje poradenskou psychologickou pomoc. Uskutečňuje individuální psychologickou péči pro klienty se sociální patologií, sebepoškozující chování, odmítání stravy, sebevražedné projevy, kteří odmítají stravu nebo celkově s osobami, které prožívají krizové psychické stavy. V tomto směru je nutná spolupráce s lékařem. Upozorňuje na osoby možného napadení, šikany či osob vytvářejících konflikty. Stejně jako speciální pedagog je nápomocen při výběru odsouzených k zařazení do práce, rekvalifikace a vzdělání, dále také k rozhodování o udělení přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznice a obecně k realizaci akcí mimo vězení, rozhoduje o uskutečnění návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly (Sochůrek, J., 2007).

Psychologové působí jak ve věznici pro výkon trestu, tak i ve věznici vazební. Ve vazební věznici řeší časté psychické stavy vyplývající z krize z uvěznění apod (Sochůrek, 2007).

3.3 Vychovatel

„Vychovatel je členem týmu ve VTOS, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice“ (Sochůrek, 2007, s.16).

Jak bylo zmíněno v předchozích pozicích, vychovatel je metodicky usměrňován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu úseku oddělení. Při práci s odsouzenými vykonává především tyto činnosti. Tím, že je vychovatel v každodenním kontaktu s odsouzenými, zná jejich vzájemné sociální vztahy a skupinovou atmosféru v určitých skupinách. Spravuje osobní karty odsouzených, tím že provádí průběžné zápisy ohledně průběhu výkonu trestu. Tato karta může přispět pozitivně či negativně k požadavkům odsouzeného například při žádosti

pracovní pozice nebo při žádosti podmíněného propuštění. Usměňuje odsouzené, dbá na kázeň, dodržování pořádku a hygieny na oddělení. Je součástí veškerých akcí jak ve věznicích, tak i mimo věznici. Společně se speciálním pedagogem a psychologem hodnotí požadavky podané ze strany odsouzeného či ze strany státního odvětví. Při vzniku mimořádných situací navrhuje vhodná opatření a možné eliminace vzniklé situace. Zná jedince, kteří mají sklony k sebepoškozování, psychicky labilním projevům, útěkům dále vytypovává možného pachatele násilného chování. Velice podstatná je zde spolupráce s příslušníky vězeňské služby, jak pomáhajících profesí, tak i s příslušníky vykonávající dozorčí službu a předvádění odsouzených (Sochůrek, J., 2007).

Každému vychovateli je svěřena supina odsouzených přibližně v rozmezí 25-30 jedinců. V této skupině je obstaráván organizační chod oddělení, a to zvláště tím, že u svěřených odsouzených spravuje početní a jmenný přehled, rozhoduje o jejich ubytování a rozdělení do cel. Seznamuje odsouzené s vnitřním řádem věznice, s právy a povinnostmi dle daných zákonů a vyhlášek. Pravidelně navštěvuje pracoviště, ve kterých jsou zařazeny odsouzení. Mimo jiné zprostředkovává materiálně technické vybavení, vyřizuje závady a nedostatky na oddělení, projednává žádosti a stížnosti odsouzených. K eliminaci nepříjemným situacím a stížnostem, vychovatelé pravidelně konají shromáždění odsouzených, za účelem projednávání souvisejících otázek s životem ve věznici. Na závěr je podstatné zmínit poslední činnost vychovatele a tím je zabezpečení korespondence, kontrola, přijetí, odeslání balíčků, přijetí návštěv, realizace nákupů, vycházek, uskutečňování telefonických hovorů a návrhy k výši kapesného (Sochůrek, J., 2007).

4 RESOCIALIZACE

Resocializaci můžeme definovat dle dvou hledisek:

- 1) Resocializaci přirozenou, která nás provází během celého života. Jedinec se stále učí novým formám chování, normám, hodnotám a postavením ve společnosti, které jsou často spojovány jako nové sociální postavení čili resocializace. Jedná se například o role rodičovské, zdravotní či profesní.
- 2) Resocializaci specifickou, která se využívá především v etopedických zařízeních, v penitenciaristice či v oblastech, kde je potřeba užít tzv. převýchovný proces. Jedná se tedy o převýchovný proces mravně narušeného jedince, zaměřující se na adaptaci, utilitu až inferioritu (např. doživotní tresty odnětí svobody) (Jůzl, M., 2017).

Na rozdíl od jiných států se v České republice s pojmem resocializace pracuje opatrně. Konkrétně v penitenciární pedagogice se setkáme spíše s pojmem „program zacházení“ a v etopedii hovoříme spíše o „převýchovném procesu“. Pojem resocializace nenajdeme ani v publikacích významných představitelů jako je například profesor Sovák či J. Pipeková. Všichni pojednávají o speciálně pedagogických metodách, jako je reedukace, kompenzace a rehabilitace (Jůzl, M., 2017).

V této problematice je třeba si objasnit pojem, který je velmi spjat s resocializací neboli převýchovným procesem a tím je výchova. Výchova je proces cílevědomého a záměrného působení lidského chování, jeho postojů a rolí. Cíl výchovy je těžko definovatelný vzhledem k dnešní postmoderní společnosti. Přesto je třeba, aby se jedinec přizpůsobil adekvátnímu fungování ve společnosti, konkrétně v jeho rolích, které mu jsou připisovány. Při nedokonalé nebo zanedbané fungování výchovy či při patologickém jednání jedinců nám napomáhá soubor pedagogických postupů. Postupy mají resocializační charakter, který má jedince opět dostat do společensky uznávaných norem a převychovat jedince do takové míry, aby jeho projevy chování byli optimální k bytí ve společnosti (Jůzl, M., 2017).

K resocializačnímu procesu v oblasti penologie a penitenciaristiky, v prostředí vězeňském nám především napomáhají pracovníci, jako je sociální pracovník, speciální pedagog, psycholog či vychovatel. Jejich náplň práce je zaměřena na přípravu odsouzeného při propuštění z výkonu trestu (Španková, J., 2013).

4.1 Resocializační pedagogika

Resocializační pedagogika je vnímána jako samostatná vědní disciplína nebo subdisciplína vycházející z pedagogiky sociální. Resocializační pedagogika se věnuje jedincům, u kterým se projevuje nějaký defekt v oblasti socializačního procesu či obecně v problematice patologického chování následně se věnuje nápravě těchto projevů. Tato vědní disciplína má interdisciplinární charakter, diagnostiku a některé vybrané metody práce s jedinci přebírá například ze sociální práce. Nacházejí se zde prvky z andragogiky, sociální pedagogiky a dominují zde prvky penologické a kriminologické (Jůzl, M., 2017).

Resocializační pedagogika v sobě zahrnuje rozsah třech hlavních složek. První z nich je profylaxe neboli potenciální resocializace a možné předcházení patologii. Druhou složkou je resocializační činnost, která se soustředí na aktuální, cílenou, dále záměrnou či nezáměrnou činnost v prostředí. Poslední složkou je postpenitenciární péče neboli obecně péče následující například po propuštění z vězení. Složka nemusí být vždy brána jako postpenitenciární, například při péči a resocializaci závislostí. Následně je resocializační pedagogika rozlišována na tři dimenze resocializační výchovy:

- 1) Teologii resocializační výchovy – čeho chceme dosáhnout a jaké máme cíle.
- 2) Teorii resocializační výchovy – jaký užít způsob, abychom dosáhli stanoveného cíle.
- 3) Metodika resocializační výchovy – zde hodnotíme, jak užít a zformulovat prostředky (Jůzl, M., 2017).

4.2 Metody resocializace

Resocializační promítání metod vychází z pedagogiky. Základní kritéria metod jsou vhodné místo a doba užití, aplikování technik a působení prostředků například kulturní prvky, společenské situace nebo osobní hodnoty (Jůzl, M., 2017).

U metod rozlišujeme dva typy vlivů

- 1) Přímý výchovný vliv
 - Činnosti vzájemné interakce vychovatele a vychovávaného.
- 2) Nepřímý výchovný vliv
 - Situační vlivy, prvky sociotechniky, kulturní tradice, normy dané společností, vlivy médií (Jůzl, M., 2017).

4.2.1 Metoda přesvědčování

Tato technika je založena zvláště na slovním projevu. Metoda je efektivní v případě, kdy vychovatel naváže pozitivní interakci s vychovávaným jedincem. Uskutečnění této fáze je často obtížná, protože vychovatel je brán jako reprezentant instituce čili nepřítelem, který vychovávanému jedinci uložil trest neboli pobyt v resocializačním zařízení. Aby přesvědčování bylo účinné, je třeba znát životní zkušenosti vychovávaného jedince, kupříkladu zájmy, způsob myšlení nebo jeho potřeby. Úspěšnost bude záviset na argumentaci, kterou j třeba přizpůsobit k intelektu jedince (Jůzl, M., 2017).

4.2.2 Metoda pozitivních příkladů

Použití pozitivních příkladů podporuje a zvyšuje účinnosti aktivit vychovávaného jedince. Zde je důležitý postoj k jedinci na základě povzbuzování ke správné činnosti a chování. Jako v předešlé metodě, tak i v této je velice důležitá interakce vychovatele a jedince. Efektivním spojením je projev starostlivosti či zájem o osud nebo úspěchy vychovávaného jedince. Pozitivním příkladem může být představení tzv. kladného hrdiny (zde je nutné vybrat vhodného hrdinu) (Jůzl, M., 2017).

Motivovat jedince například popsáním situace, při které mohou vzniknout pozitivní dopady.

5 PRIZONIZACE

Tento pojem označuje adaptaci na vězeňské prostředí a život v něm. Prizonizace jedince značně omezuje v reintegraci a celkově znesnadňuje pochopit normální společnost. Proto je tento proces zařazen mezi znesnadňující při resocializaci (Sochůrek, J., 2007).

Hloubku v roli prizonizace hraje především délka trestu, sklon k abnormalitám, ochota účastnit se zakázaných činností, osobnost jedince, stupeň disocializace jedince, formy a metody výchovného působení, ochota přistoupit na subkulturní chování a inteligence odsouzeného (Sochůrek, J., 2007).

5.1 Adaptace

Obecně adaptace v tomto smyslu představuje přijetí subkultury v prostředí věznice, přijetí pravidel a norem odlišných od běžné populace a celkově platným pro společnost. Hlavní adaptací v tomto procesu je osvojování si návyků pro tak zvané „přežití“, přijímání rolí a výhodnější chování k vybudování si určité pozice. Bohužel v následku tohoto procesu pomalu vyhasíná schopnost adaptace na vnější svět neboli život mimo vězení (Sochůrek, J., 2007).

U jedinců s krátkodobým trestem odnětí svobody nemusí nastat adaptace v takovém měřítku. Nenastane vůbec nebo se nerozvine do takové formy, ve které by poté jedinec nebyl schopný se znovu adaptovat do běžné společnosti. Naopak jedinci s dlouhodobým trestem odnětí svobody jsou s tímto procesem více postiženi a možnost na resocializaci je u nich z velké části složitější (Sochůrek, J., 2007).

5.2 Faktory prizonizace

1) Ubytovací zázemí věznic.

Téměř většinu negativních jevů ve věznici jsou způsobeny hromadným ubytováním odsouzených. Na základě jejich chování vznikají kupříkladu konflikty mezi jedinci nebo vznikají skupiny, které poté zbrojí proti ostatním. Ve věznicích jsou odsouzení umisťováni na cely převážně po čtyřech, ale není neobvyklé ani ubytování po deseti.

2) Charakter věznice.

Charakter je dán především typem věznice, umístění vězňů, délkou trestu, specializovaných oddělení a další.

3) Penitenciární zacházení s vězni ze strany personálu.

Tento faktor je určen zvláště ve spolupráci se zaměstnancem VS a s jeho přímým kontaktem, strukturou a obsahem aktivit, práce a možnost skupinové či individuální terapie.

4) Celková aktuální situace a atmosféra ve věznici.

V této oblasti je důležitá vnitřní situace věznice a momentální složení vězňů, zda je zde větší skupina vězňů se záměrem dělat problémy. V závislosti na těchto faktorech je obtížně provádět penitenciární činnost.

5) Nutnost zajištění vnitřní a vnější bezpečnosti věznice.

Jakákoliv zabezpečovací opatření napomáhají k tomuto zajištění. Součástí jsou osobní prohlídky, kontrola cel, kontrola korespondence apod. V další složce najdeme režimová pravidla věznice neboli opatření, jako jsou budíček, stanovený čas jídel, večerka, vycházky nebo plnění programu zacházení.

6) Materiální a technické podmínky.

Zde se jedná o architektonické vybavení. Počet cel, vybavenost prostorů ve věznici, sociální zázemí, aktivizační prostory apod.

7) Zaměstnávání vězňů.

Práci ve vězení uvítá větší počet odsouzených. Díky možnosti práce si mohou alespoň částečně splácet vzniklé dluhy a mimo jiné se práce považuje za vhodný prostředek k resocializaci.

8) Možnost sportovního, kulturního a zájmového využití.

Tento bod závisí na materiálních a finančních možnostech věznice (Sochůrek, J., 2007).

5.3 Složky prizonizace

Institucionalizace

Tato složka je definována jako adaptace na přísný a organizovaný život ve věznici v podobě časového rozvrhu dne, důrazu na pořádek a kázeň ve věznici, způsobu vystupování a chování k příslušníkům VS a celkově personálu (Sochůrek, J., 2007).

Takové formě života podlehne většina odsouzených až na pár výjimek. Pozitiva v této formě najdeme hlavně v akceptování vězeňského způsobu života a dodržování jejích pravidel, ale negativa ve ztracení života aktivního jedince a jeho omezenostmi. Syndrom „dobrého vězně“ označuje tzv. bezproblémovou osobu. Svých chováním

respektuje veškerá pravidla, přizpůsobuje se a vyznačuje se vzorným chováním zejména k personálu (Sochůrek, J., 2007).

Najdou se zde i jedinci, kteří proti institucionalismu protestují a neakceptují určená pravidla. Převážně se jedná o prvovězněné osoby, kteří na tuto formu života nejsou zvyklí a nesouhlasí s ní. Všeobecně je dáno, že recidivisti jsou bezproblémové osoby, protože jsou s tímto systémem srozuměni a vědí, že odpor se nevyplatí (Sochůrek, J., 2007).

Při častém vyvolávání odporu ze strany vězně vzniká syndrom tak zvaného „problémového vězně“. Jedince představuje problém, jak vězňům, tak personálu. Tato pozice není pro jedince příjemnou. Skupina vězňů na tuto osobu vyvíjí nátlak psychický a často i fyzický, a to za to, že se odmítá podřídít pravidlům a tradicím. V případě, kdy se problémová osoba obrátí na pomoc některého z pracovníků, jako je například speciálního pedagoga, psycholog či vychovatel je vystavován možnému vyloučení ze skupiny nebo šikany. Ostatními je považován za udavače a zrádce. Intriky, které používají k potrestání jsou například lhaní o tom, že má jedinec v plánu útěk, podstrkování nedovolených předmětů (nůž, drogy apod.) za účelem zbavit se ho. Formy podobného rázu používají i na tzv. nepohodlné zaměstnance (Sochůrek, J., 2007).

Ideologizace

Ideologizace představuje proces přizpůsobení se normám, pravidlům a hodnotám dané skupině odsouzených, vězeňské subkultuře se záměrem desocializace neboli ztráty zájmu o okolí (Sochůrek, J., 2007).

Daný jedinec tyto tradice nerad přijímá a neochotně je akceptuje, avšak ztotožnění není nevylučitelné. Řada vězňů se chová, takovým způsobem, kterým by se například mimo vězení nechovali (intriky, násilnosti na slabších, šikana, užívání drog apod.) Tento způsob chování závisí na určitých faktorech, jako je délka trestu, charakter věznice a další. Mnozí recidivisté jsou obvykle mimo stojící a staví se k tomu odmítavě. Někteří vězni s tímto stylem chování nesouhlasí, ale prezentují se tak, aby neprojevovali strach z protějška. Snaží se výrazně silnému jedinci zavděčit (Sochůrek, J., 2007).

6 VYBRANÉ VĚDNÍ DISCIPLÍNY

V této kapitole budou stručně popsány související vědy jako je penitenciaristika, penologie, penitenciární pedagogika.

6.1 Penitenciaristika

Penitenciaristika je součástí penologie a její náplní jsou účinky a možnosti resocializace (reintegrace) u jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody (Jůzl, M., 2017).

Vydělila se z pedagogiky, sociální pedagogiky, speciální pedagogiky, etopedie a penologie.

6.2 Penologie

Penologie je věda o trestu a trestání dále je definována jako věda o výkonu všech trestů. (Jůzl, 2017, s.11) Sochůrek penologii pojímá společně s penitenciaristickou, penologii definuje jako *„vědu o trestu a trestání, které se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachateli trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu“* (Sochůrek, J., 2007).

Penologii řadíme mezi vědy právní a kriminologické, ale také mezi speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku (Jůzl, M., 2017).

6.3 Penitenciární pedagogika

„Lze konstatovat, že předmětem penitenciární pedagogiky je výchova, vzdělávání a zkoumání jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody neboli výchovná funkce výkonu trestu odnětí svobody a zákonitosti pedagogického působení na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody s přihlédnutím k věku a pohlaví jedince, k jejich fyzickým a duševním vlastnostem, dynamičnosti osobnosti, stupně penitenciárního narušení a celkové osobnosti jedince“ (Jůzl, 2017, s.290).

6.4 Etopedie

Etopedie je vědní obor zabývající se výchovou a vzděláváním jedinců s poruchami chování a zkoumáním sociálně narušené mládeže (Slomek, Z., 2010).

Etopedie je součástí vědního oboru speciální pedagogika, ale je spojena i s penologií a kriminologií. Konkrétně napomáhá přiblížit náhled na pachatele, zhodnotit finální cíle při návratu z výkonu trestu a určit vztah trestu a výchovy (Slomek, Z., 2010).

6.5 Kriminologie

Kriminologie úzce souvisí s právními vědami, penologií a penitenciaristikou. Jedná se tedy o multidisciplinární vědu zabývající se kriminalitou. Hlavním cílem zkoumání je pachatel, oběť a dohled kriminality (Jůzl, M., 2017).

7 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

Probační a mediační služba působí v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR a je specifickou sociální službou, která se zaměřuje na práci s pachateli a oběťmi trestných činů. Hlavním cílem této práce je přispívat k trestní spravedlnosti. (Matoušek, O., 2010)

Probace je definována podle zákona č. 257/2000 Sb. jako: „*organizace a výkon dohledu nad obviněným, kontrola výkonu trestu nespojených s odnětím svobody, individuální pomoc obviněnému, jeho pozitivní motivování, působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů*“ (Matoušek, O., 2010, s. 283).

Mediace je obecně definována jako činnost představující alternativní metody řešení konfliktů a dále pomáhá najít přijatelné řešení tohoto problému. Cílem je urovnat vzájemné strany. Mediací v trestním řízení rozumíme podle zákona č. 257/2000 Sb. jako: „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného*“ (Matoušek, O., 2010).

7.1 Poslání a cíle PMS

Hlavním posláním PMS je snaha o naplňování trestní spravedlnosti, a to především prostřednictvím alternativními metodami trestání. Podílí se na řešení a urovnání vztahů mezi obviněnými a poškozenými. Snaží se o obnovení úcty k právním normám, o eliminaci a prevenci opakovaných trestných činů (Matoušek, O., 2010).

Cíle PMS jsou zpravidla tyto tři základní kritéria:

- 1) Integrace obviněného – PMS napomáhá obviněnému se znovu začlenit do společnosti bez porušování zákonů a norem dané státem či společností.
- 2) Participace poškozeného – PMS usiluje o zapojení poškozeného do tzv. procesu odškodnění především pocitu bezpečí.
- 3) Ochrana společnosti – PMS přispívá k ochraně společnosti svou činností, jako je eliminace trestných činů, uložení alternativního trestu apod (Matoušek, O., 2010).

7.2 Cílové skupiny

Cílovou skupinou, se kterou pracuje PMS, jsou jedinci, kteří se dostali do konfliktu se zákonem (klient obviněný) a dále osoby, které byli trestným činem poškozeny (klient poškozený) (Matoušek, O., 2010).

7.3 Probace

Probace zpravidla zajišťuje vykonávání alternativních trestů a ustanovení spojené s uložením dohledu. Probační úřadníkem provádí individuální práci s klientem-obviněným nebo odsouzeným, a to formou osobní schůzky. Jeho práci můžeme rozdělit na formu pomoci a formu kontroly. V rámci probace zaměstnanec zpracovává probační program neboli plán dohledu. Délka dohledu je stanovena soudem a upravuje přesné formy podmínek výkonu dohledu (intervaly konzultací, spolupráce s příslušnými subjekty apod.) (Matoušek, O., 2010).

Dohled může být uložen z důvodu rozhodnutí o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, podmíněném trestu, upuštění od trestání nebo jako náhrada vazby. V rámci podmíněného propuštění se příslušník PMS podílí na vytvoření tzv. parole, připravuje podklady k možnosti podmíněného propuštění odsouzeného s dohledem. K efektivní činnosti PMS je podstatná spolupráce s Vězeňskou službou ČR (VS ČR) (Matoušek, O., 2010).

Dále může být dohled uložen i mladistvým, jako jedno z forem výchovného opatření. Při výkonu dohledu u mladistvých je důležitá součinnost s policií, státními orgány a s poskytovateli programů, které poskytují například terapeutické programy, léčebné programy apod (Matoušek, O., 2010).

7.4 Mediace

Mediace je alternativní metoda, která řeší vzniklé spory. Jedná se o neformální konstruovanou proces, který podporuje sociální sbližování lidí. Podporuje a vyhledává společné smírné řešení. Hledá praktické a reálné řešení způsobeného konfliktu, aby bylo přijatelné oběma stranám. Cílem je přesně formulovaná a prakticky uskutečnitelná dohoda, který zahrnuje především postupy řešení, úkoly i sankce za nedodržení dohody. Dohoda má formu písemnou a podílejí se na ní všechny strany, jak strana poškozená, tak i strana obviněného a mediátora (Matoušek a kol., 2013).

7.4.1 Úkoly mediátora:

- 1) Vysvětlit proces mediace, její fáze a postupy.
- 2) Usnadnit komunikaci a být odpovědný za proces.
- 3) Shromažďovat informace o daném případě a pracovat se stanovisky, emocemi a postoji klientů.
- 4) Analyzovat informace, definovat sporné body – budoucí předměty jednání, rozlišovat jejich důležitost.
- 5) Zprostředkovat dohodu, zvažovat jednotlivé návrhy a pomáhat se sepsáním společné dohody (Matoušek a kol., 2013).

7.4.2 Principy mediace:

- 1) Nestrannost – přistupovat ke stranám bez předsudků.
- 2) Vyváženost – věnovat pozornost oběma stranám stejnoměrně.
- 3) Neutralita – respektuje názory stran, neprosazuje vlastní názory.
- 4) Nezávislost – neměl by mediovat spory svým známým či příbuzným (Matoušek a kol., 2013).

Mediace se snaží o změnu postojů a chování lidí. Motivuje jedince k dosahování reálných cílů v pozitivním směru a najít správné přístupy k řešení vzniklých konfliktů (Matoušek a kol., 2013).

8 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Definice podle Matouška: „*Sociální práce je společenskovední disciplínou i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých osob, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo jí získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života*“ (Matoušek a kol., 2013, s.11).

8.1 Sociální pracovník

Sociální pracovník vykonává institucionální práci a v návaznosti spolupracuje s dalšími profesemi jako jsou psychologové, právníci, pedagogové, policisté, zdravotníci nebo státní správy a samosprávy. Sociální pracovník pracuje s klienty a společně s jejich rodinami, se skupinami mladistvých z městských částí (sídlíště), s tzv. uměle vytvořenými skupinami jako jsou například skupiny jedinců žijících v ústavech sociální péče, ve vězení nebo také vykonává práci ve školních třídách, s organizacemi spolupracujícími se sociálními službami a napomáhá řešit situace v kterých je kompetentní, v neposlední řadě pracuje s místními komunitami a angažuje se při přípravě a návrhů různých zákonů či vyhlášek (Matoušek a kol., 2013).

Sociální pracovník plní legitimní roli, díky které může zasahovat do života klientů. Musí plnit institucionální rámec, který obsahuje práva a povinnosti definované právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy (Matoušek a kol., 2013).

8.1.1 Obecné předpoklady a dovednosti

Obecné předpoklady a dovednosti, které zde budou uvedeny nejsou určeny pouze pro profesi sociálního pracovníka, ale pro veškeré profese nazývané pomáhajícími profesemi (Matoušek a kol., 2013).

Zdatnost a inteligence

Prvním předpokladem při plnění této profese se klade důraz na fyzickou zdatnost, poněvadž pomáhat druhým bývá vysilující a těžká práce. Jelikož tělo je prvotním zdrojem energie je třeba o něj dbát a dodržovat správnou životosprávu a udržovat své tělo v dobré fyzické kondici. Předpokládá se také řádná inteligence a chuť se stále obohacovat novými dovednostmi a zkušenostmi, praktickými i teoretickými technikami a na základě toho shrnout a ukázat své výsledky. Přirozenou složkou osobnosti by měla být tzv. socioemoční dovednost (Matoušek a kol., 2013).

Přitažlivost

Zde je primární fyzický vzhled, jak se pracovník obléká nebo chová. Vznik interakce mezi pracovníkem a klientem můžeme vyvolat názorovou či myšlenkovou příbuzností, citovou příklonností klienta k pracovníkovi. Důležitým faktorem u pracovníka je odbornost, jeho pověst a způsob jednání s klienty (Matoušek a kol., 2013).

Důvěryhodnost

Důvěryhodnost vyplívá z toho, jak nás klient vnímá. K důvěryhodnosti přispívají čtyři složky:

- diskrétnost – svěřené informace od klienta se nedozví jiná osoba,
- spolehlivost – informace, které pracovník poskytuje budou pravdivé,
- využívání moci – ochota pracovníka se klientovi plně věnovat,
- porozumění – snažit se porozumět problémům klienta.

Tyto čtyři složky můžeme přirovnat k obecnému předpokladu přitažlivosti (Matoušek a kol., 2013).

Komunikační dovednosti

Komunikační dovednost je pro sociálního pracovníka nezbytným a základním předpokladem k navázání vztahu s klientem a k řešení problémů klienta. Základní složky obsahující komunikační dovednosti (podle G. Egana).

- fyzická přítomnost – vzájemné setkání mezi pracovníkem a klientem vyvolá pocit důvěry a podpory,
- naslouchání – zde je třeba sledovat, přijímat a rozumět signálům klienta (verbální, neverbální, otevřené, skryté),
- empatie – schopnost vcítit se do situace, pocitů a světa klienta a následně reagovat,
- analýza klientových prožitků – konstruktivně pracovat s klientovými zážitky, pocity a chováním (Matoušek a kol., 2013).

8.2 Cíl sociální práce

Cíle sociální práce jsou podle (Zastrowa, 1995) následující:

- 1) Podpořit jedince k řešení problému, přizpůsobit se nárokům a umět se vyvíjet.
- 2) Napomáhat klientovi pomocí agentur, které poskytují zdroje, služby a nutné příležitosti.
- 3) Rozvíjet a posilovat systém podpory klientů především, aby sociální pracovník vykonával svou práci efektivně a humánně.
- 4) Rozvíjet a zdokonalovat sociální politiku (Matoušek a kol., 2013).

8.3 Supervize

Supervize je spíše praktickou záležitostí, a proto se její charakteristika popisuje obtížněji. Jedná se o vzájemné působení kvality práce s jedincem. Zaměřuje se na zdokonalení pracovních postojů, postupů, realizací a cílů v pracovní situaci (Matoušek a kol., 2013).

Cíl a podstata

Dosahovat co nejlepší praxe v sociální práci. Primárním zaměřením supervize je zaměření na osobu v její pracovní pozici a na vztah k profesi například postoj ke klientovi, k pracovní roli či k sobě samému. Hlavním nástrojem supervize je vytvoření kreativního pohledu na konkrétní práci a následné sdílení, učení či reflexe. Mezi předními procesy v supervizi najdeme svobodné a kreativní myšlení, prožívání či objevování postojů zaměřené na vzniklou situaci. Supervize představuje také strategie zvládání negativních situací, emocí a konfliktů (Matoušek a kol., 2013).

Kladení si otázek typu, „co je správné a proč“ nebo „jak to udělat, co určit za nejsprávnější“ jsou právě známkou zralosti přístupu k sociální práci. Jedná se zde o etické rozlišování, o volbě realizace kroků a omezenosti v této oblasti. Učí jedince reflektovat jeho práci, prožívání, učení a zdokonalování. Tyto kognitivní a emoční prožitky poté společně sdílí se supervizorem, který mu odvětví zpětnou vazbu a získá z jeho strany určitou podporu, orientaci a pohled na situaci. Supervizor napomáhá v případných změnách do budoucnosti, jak upravit svá jednání příkladem může být hledání kompromisu při spolupráci s klientem (Matoušek a kol., 2013).

9 NEZISKOVÉ ORGANIZACE

9.1 Podané ruce

Cílem této neziskové organizace je poskytnout pomoc v oblasti prevence a léčby na návykových látkách, chování a duševního zdraví. Poskytují programy postpenitenciární péče, programy pro děti a mládež, ochrany veřejného zdraví apod.

Pomáhá lidem v tíživých situacích a snaží se je osvobodit od závislostí. Podporuje je v resocializaci a snaží se motivovat jedince, aby žili plnohodnotný život.

Nabízejí sociální a zdravotnické služby pro děti, mládež i dospělé jedince. Služby jsou bezplatné a anonymní. Jedná se o prevenci, poradenství a komplexní péči. Neziskovou organizaci Podané ruce najdeme ve třech regionech České republiky. V Jihomoravském, Olomouckém a Zlínském kraji (Podané ruce, © 2020).

9.2 Rubikon centrum z.ú.

Sdružení fungující od roku 1994, které pomáhá klientům v oblasti prevence kriminality. Podporuje jedince v resocializaci a podporuje je v získávání pracovních příležitostí, udržení práce, řešení dluhů, řešení mezilidských vztahů a celkově zaměřit se na odpovědnost a samostatnost klienta.

Posláním této organizace je dát každému šanci změnit svůj život. Přeskočit tak trestnou minulost a dát životu nový začátek.

Rubikon, dříve Sdružení pro probaci a mediaci v justici (SPJ) se podílelo na vzniku zákona o probační a mediační službě. Podporuje rozšiřování alternativách trestů. V roce 2005-2008 rozvíjí systém Romský mentoring a začíná se věnovat jedincům opouštějící vězení Motivačním programem Získej zaměstnání. Postupně rozšiřují pobočky a kontaktní místa po ČR a zahajuje spolupráci na projektu Yellow Ribbon Run neboli Běh se žlutou stužkou (Rubikon centrum, z.ú, © 2020).

9.3 Šance na návrat

Šance na návrat z.s. vznikla v roce 2015 za účelem poskytnout pomoc osobám po výkonu trestu odnětí svobody, podporuje jedince v návratu do běžného života tedy s resocializací, poskytuje materiální pomoc asociální poradenství pro tuto cílovou skupinu.

Cílem je snížit kriminalitu ve společnosti, zvýšit bezpečnost, snižovat deliktního chování, intoxikaci a věnovat se o prevenci kriminality.

Osoby vedoucí tento spolek mají dlouholeté zkušenosti a účastní se projektů, pracovních porad, pořádají besedy v této oblasti. Spolek připravuje spolupráci s vysokou školou UJAK v Praze a dále spolupracuje například s Armádou spásy a s církevními subjekty (Šance na návrat).

PRAKTICKÁ ČÁST

10 VÝZKUMNÁ PRÁCE

V první části je popsán cíl a výzkumné otázky práce, které byly provedeny formou rozhovoru. V druhé části je popsána analýza dat zkoumané problematiky a závěrem empirické části je vyhodnocení výzkumných otázek.

Rozhovor byl veden s jedinci po výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně se čtyřmi informanty. Prvním informantem je Jakub (28 let), druhým Michal (40 let), třetím Miloš (45 let) a poslední Michal (25 let).

10.1 Cíl práce

Podstata této bakalářské práce je zjistit možnosti zařazení jedinců po výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti, sledovat vztahy a dopady prizonizace na jedince a účinnost zařazení.

10.2 Výzkumné otázky

Díličí výzkumné otázky

- 1) Má VTOS negativní vliv na rodinu a okolí?
- 2) Ovlivňuje či mění VTOS chování jedince?
- 3) Využívají jedinci po VTOS neziskové organizace či resocializační centra?

Základní výzkumná otázka

Je resocializace jedinců po VTOS úspěšná?

10.3 Použité metody

10.3.1 Rozhovor

Jedná se o cílevědomou, verbální komunikace, pomocí které získáváme potřebné informace k dosažení určitého výsledku. Ve výzkumu byl využit polostrukturovaný rozhovor, a to individuálně s každým informantem zvlášť.

Rozhovor byl prováděn v klidném prostředí a respondentům známý. Důležité je, aby se jedinec cítil bezpečně, uvolněně, nebyl nějakým způsobem ovlivňován a mohl se soustředit na své odpovědi.

Polostrukturovaný rozhovor

Výzkum byl realizován pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Otázky byly stanovené, ale průběh rozhovoru se občasně odklonil k jinému tématu, nicméně námět byl stejný. Byl dáván prostor informantům k vyjádření svého názoru na danou otázku.

10.4 Tvorba dat

Otázky byly především tvořeny k problematice resocializace, ale také k sociálním vztahům a celkově k pohledu při vrácení se do běžného života.

- 1) Měl/a jste podporu rodiny během VTOS? (návštěvy, korespondence, apod)
- 2) Měl/a jste po VTOS zajištěné bydlení a práci?
- 3) Bylo pro Vás náročné sehnat práci?
- 4) Jaký pohled na Vás mělo okolí, rodina, kamarádi?
- 5) Měl/a jste před VTOS přítele, přítelkyni, manžela, manželku? Případně jak Vám VTOS narušil vzájemné vztahy?
- 6) Máte momentálně přítelkyni, přítele, manžele, manželku?
- 7) Jste zaměstnaný/á?
- 8) Máte zajištěné bydlení? (vlastní bydlení, u rodiny, ubytovna, apod)
- 9) Hlavní problém v resocializaci? Případně jak jste ho řešil/a?
- 10) Chtěl/a jste se vrátit zpět do vězení? Případně kdy a proč tato situace nastala?
- 11) Podporovali Vás pracovníci VS ČR při VTOS? Využívali jste jejich pomoci?
- 12) Byla Vám nabídnuta pomoc resocializačního či reintegračního centra?

Informanti měli možnost se vyjádřit k tomu, co nejvíce vnímali jako důležité.

10.5 Zpracování dat

Rozhory byli nahrávány na diktafon. Informanti byli předem seznámeni o této skutečnosti a ujištění o jejich anonymitě. Účel nahrávky slouží pouze ke zpracování této bakalářské práce.

10.6 Analýza dat

Ke zpracování rozhovorů je použita metoda kódování. Na základě vytvořených kategorií neboli kódů se přiřazují odpovědi informantů.

10.6.1 Podpora

Při výkonu trestu odnětí svobody je podpora a udržení daného jedince jak psychicky, fyzicky, tak i materiálně značně důležitá. V této části byli kladeny otázky především ohledně podpory rodiny, jaká byla jejich podpora a pohled na situaci. Na otázku, zda měli podporu rodiny odpovídali takto.

„Ano měl jsem podporu rodiny. Podpora rodiny byla pro mě obrovská pomoc, ale není to běžný, byl to jeden z hlavních nebo z mnoha důvodů a veškerý důvody byli daný víceméně mámou, protože ta podpora z její strany byla největší.“ (Jakub)

„Za devět let výkonu trestu ne, za zbytek mě podporovala manželka.“ (Michal)

Michal byl ve výkonu trestu vícekrát už jako mladiství, vzhledem k tomu, že v jeho jedenácti letech je opustila maminka, vyrůstal pouze s otcem, neměl tedy takovou podporu ze strany rodiny. Podpora přišla až poté, co se dal dohromady se svou nynější manželkou, která chodila na návštěvy, posílala mu korespondenci a emočně ho podporovala.

„Měl jsem podporu rodiny ve všech trestech, i když jsem byl mladiství, podporovali mě finančně a chodili na návštěvy, tak jako ta finanční podpora je nejdůležitější, protože jinak jsi tam úplně v prdeli. Manželka mě podporovala z mých peněz, který jsem jí posílal, tenkrát jsem měl v kriminálu dobrou práci.“ (Miloš)

„Rodina mě podporovala, hlavně, co s týče balíků a občas nějaký peníze mi poslali.“ (Michal II.)

10.6.2 Pohled okolí

Po VTOS je člověk podstatně precitlivělý, je zvyklý na jiné jednání s lidmi a na jiné přístupy k řešení určitých situací. Proto bylo záměrem zjistit, jaký pohled mají jedinci po VTOS na okolí či jak se okolí dívá na ně. Zvyká si na běžné situace a snaží se ovládat své chování převzaté z vězeňského prostředí. Obecně prostředí, ve kterém momentálně žijí se výrazně zvětšilo a kontakt s lidmi je přístupnější, což v mnohých případech je důsledek vzniklého konfliktu.

„Okolí se na mě dívalo překvapivě. Potom, co projdeš kriminálem se na lidi začneš dívat jinak ty sám. První průser, když mě pustili. Jel jsem s mámou poděkovat mojí právniče za veškerou pomoc, ale mezitím mě mamka vzala do místního bazárku, kde bylo zhruba tři sta lidí na pěti metrech čtverečních a teď já tam přišel, a jak jsem by zvyklý z kriminálu, když do sebe někdo vrazí, tak jde prostě do tuhýho. A teď si vezmi, že na tom bazárku do mě strčilo asi 20 lidí a je chtěl všechny zmlátit, ale v tu chvíli tam naštěstí byla ta máma.“ (Jakub)

„Víceméně většina lidí stáhne krofky ve chvíli, kdy tě zavřou, určitě to tak je, protože ty lidi, který i věděli, že jdeš do výkonu, tak si plánovali, jak ti přijdou na návštěvu a já ti napíšu až budeš něco potřebovat, z 99 % ty lidi otočí. Jo, pak když je potkáš venku, řekneš tohle, tak oni, tyjo mně žádný dopis nepřišel, prostě výmluvy. Zvrhnul mě i bratr, jakožto pán podnikatel a teď se to otočilo, dostal 9 let za těžký ublížení na zdraví a teď teprve pochopil, co já jsem těch jedenáct let prožíval. Já to říkám tak, že vězení je pro každýho a dneska se tam někdo může dostat během deseti vteřin.“ (Michal)

„Okolí se na mě nedívalo nijak. O kamarády jsem nepřišel, protože jsem měl kamarády ze stejného prostředí, jako jsem že jo. To znamená, že to jsou jediný lidi, který tě venku přijmou, který mají radost, že tě vidí, kromě teda rodiny. Ted' už si s lidma z kriminálu kontakt neudržuju, dřív jo, ale už ne. To ani nejde s nima být v kontaktu. Sotva se s nima potkáš, hned se dozvíš, že jsou zase v kriminálu. Když jsem si byl žádat na úřadu práce, ty vole to bylo hrozný, ty přijdeš na úřad práce a jsi totálně sociálně odrovnanej. Ty lidi kolem mě, mě prostě serou, jak koukají, možná si to jenom myslím, ale ten pocit je hroznej.“ (Miloš)

„No ty lidi, co mě znali, takovýho jaký jsem byl předtím, věděli jakej jsem, tak prostě úplně normálně. Já jsem se vrátil úplně normálně do běžného života, jako by se nic nestalo. Mě znali ty moji kamarádi, věděli, že jsem normální člověk jenom jsem prostě takhle šlápnul vedle.“ (Michal II.)

10.6.3 Chut' vrátit se zpět

Při řešení tohoto tématu se výrazně sešli názory všech informantů. Přibližně do třech až čtyřech měsíců od propuštění se jedinec snaží najít a postupně se adaptuje na podmínky vnějšího světa. V souvislosti na životní situaci po propuštění se jedinec snaží resocializovat, nicméně bez určité podpory může znovu nastat recidiva. Ve chvíli, kdy se člověk cítí bezradně, nevidí důvod, proč zůstat a chce se vrátit zpět do života, tak zvaně bez povinností.

„Jo měl jsem chuť se vrátit, první tři měsíce. Důvod? Svět, který naprosto nechápeš. Vem si, že svět, ve kterým jsme žili, ať člověk chce nebo ne, žili přežívali je jedno jak to nazveš, tak měl prostě čtyři stěny a byli daný jasná pravidla. Bylo jasně nalajnovaný, kdy půjdeš ven, kdy půjdeš do práce, kdy půjdeš na jídlo, do kdy smíš koukat na televizi, v kolik půjdeš spát a kdy ti zavřou dveře na chodbu, a to byl celej svět. Ted' si vezmi, že byl takhle maličatej a najednou to z toho maličkatýho to udělá bum...do prdele, co já budu dělat. Přirovnal bych to asi k filmu Vykoupení z věznice Shawshank, je to takovej nejpravdivější film o kriminálu. Ty zdi tam mají zvláštní moc,

nejdřív je nenávidíš a pak se je naučíš milovat, tahle hláška se mi líbila a myslím, že to vystihuje přesnou situaci v kriminále. A tak jak se ti to všechno nastřádá dohromady, a tak, jak si se strašně těšil ven, tak si najednou říkáš...do prdele, já sem vůbec nepatřím, já chci zpátky, tady to neznám. A to je prostě takový, ty první tři měsíce, díky bohu, že mi seděl anděl na rameni a jmenoval se máma.“ (Jakub)

„Já, když jsem byl ve výkonu trestu, tak mi umřel táta. Takže, když to řeknu narovinu, tenkrát jsem vylezl z basy s tím, že jdu dělat znova peníze, jo, protože jsem prostě neměl cíl, jakoby v tom, že bych někam šel, takže jsem šel za tím, že jdu dělat znova peníze na to, abych měl střechu nad hlavou, na jídlo, na věci, na všechno. Dneska už to tak není, to určitě ne, ani mě to nikam netáhne. Po tom posledním výkonu trestu, co mě pustili jsem měl našlápnuto do úplně jiný dimenze to řeknu na rovinu, protože se mi do manželky naboural můj kamarád a já jsme tam měl svoje děti, takže jsem šel opravdu ven s tím, že jdu na otočku zpátky. Nakonec to bylo jinak, takže jsem všechno přehodnotil a osm let jsem na svobodě a naprosto čistej. Ale určitě jsem šel ven s tím, že to někdo schytá. Vrátil jsem se domů, prokousl jsem si ruku a řekl jsem mu, že má deset sekund na to, aby vypadnul jinak to nedopadne dobře. Jediný, co jsem nechtěl, bylo se servat, když tam jsou děti.“ (Michal)

„V minulým trestu jo, teď ne. Ale první dva, tři měsíce to víš, že to zvažuješ. Je to jednoduchá záležitost, kterou prostě celej život děláš, a když jsi najednou bezradnej, tak to je jakoby první, co ti proletí hlavou. To samozřejmě neznamená, že to uděláš, ale tou hlavou to proběhne. Takový ty návyky z kriminálu, když tě někdo nazve volem, tak to vyřešíš po svém, ale tady na to většinou nereaguji, protože jsem se naučil, že to jsou lidi, který nejsou z toho prostředí jako já, neví, že si mají dávat bacha na slova, takže když mu ujede z huby vole, tak mu ujelo no. V base mu to neprojde, tady jo. Myslím si, že jsem se srovnával asi tak dva, tři měsíce, ty dlouhý tresty jsou prostě likvidační. “ (Miloš)

„Jestli jsem měl chuť vrátit se zpátky do basy? Jsi blázen ne? Ne, nikdy, ztracenej čas tam.“ (Michal II.)

10.6.4 Dluhy a jejich splácení

Vzhledem k pobytu ve VTOS vznikají závazky ze strany státu například z pobytu ve věznici a soudních výloh neboli vyšetřování trestního řízení. Toto patří k hlavním problémům při resocializaci. Nicméně je důležité podotknout fakt, že někteří jedinci ve výkonu trestu mají možnost pracovat a tím jsou schopni řešit své vzniklé dluhy. Otázky tedy byly kladeny na problematiku zadluženosti v souvislosti s resocializací.

„Díky tomu, že jsem to podchytil jako jeden z milionu a spíš šťastnou náhodou, spíš tím, že mě takhle máma vychovala, že se prostě dluhy nedělaj, tak v tu chvíli, když jsme věděl, že jde o 120 tisíc a každou chvíli přijde exekutorský příkaz, hlavně mi nemůžou nic sebrat, protože sedím, tak jsem vzal papír, tužku a napsal jsem na krajskej soud, že nemám možnost v tuhle chvíli jakýmkoliv způsobem to splácet, mimo snad tisíce koruny, protože jsem tenkrát začal pracovat a věděl jsem, že jim ji můžu poslat. Takže jsem prakticky udělal to, že jsem napsal na ten kraj, že jsem to chtěl nějakým způsobem splácet. Úřednice mi odepsala, že jakoby ten dluh je po mě vymahatelný pouze šest let, takže když ho budu splácet jakoukoliv částkou, tak ho po mě můžou vymáhat jen šest let od té chvíle, kdy to začnu platit. Každopádně jsme se domluvili na nějakým splátkovým kalendáři a minimální splátka pro to, abych se do toho vešel byla 1.900 korun rovnejch, tak si říkám, hele ty vole to za to stojí. Než, abych tam měl exekuci, takže jsem to začal platit, ale těch 99 procent kluků okolo mě říkaj „já nic nemám, co mi můžou sebrat“, ale už jim ani nedochází to, že jim seberou veškerý peníze, který vydělaj a zůstane jim 800 korun. Mě zůstala celá výplata a z ní šlo dva tisíce do prdele, ještě se mi podařilo nějakou korunku ušetřit, ale neřeknu ti přesně kolik. Výkon trestu jsem si splatil už tedy v kriminále, ale soudy jsem doplatil minulej měsíc. Když vylejzáš z kriminálu a máš tam nějaký peníze, tak podepíšeš papír a oni ti ty peníze okamžitě vyplatěj, Takže ty vylejzáš z věznice a máš je na prdeli.“ (Jakub)

„To každopádně, mám je do dneška. Soudy, sociální, zdravotní a všechno tuto já mám poplacený. Já mám vlastně přes 400 tisíc poplacených z výkonu, protože já jsem dělal, takže mě šli veškerý peníze kromě pětistovky kapesnýho, mi šlo automaticky na to. Soudy taky, to mám všechno poplacený, ale ty škody no. Mám tam 186 tisíc za toho policistu, ale já jsem z toho nezaplatil ani korunu, prostě jsem řekl, že mu nic platit nebudu, za co jakoby, já jsem kvůli tomu podával odvolání i dovolání, jo, z jakýho důvodu oni vlastně přišli k nám a napadali mého otce. Je to nezajímalo, šlo jen o to, že jsem napadl veřejnýho činitele, to je zajímalo.“ (Michal)

„Finance mi dělali problém. Dluhy mám z minulýho trestu, ted' už ne. Ted' už mi do dluhu nic nejde, předtím to chodilo, to, co jsi nedoplatil ti šlo do dluhu. Když jsem byl ve výkonu, tak jsem chodil normálně do práce, takže ten pobyt jsem si platil a za soudy mi peníze strhávali taky, jakoby z toho zbytku. Vlastně ti zůstane nějakých 14 procent z celýho platu a z toho se ti mořej části dluhů. Částku těch dluhů nevím, strašně moc, nesplacitelný. Hlavně za to, že ti naskakujou penále, když to nesplácíš a oni ti ty peníze, ještě tak debilně strhávají, že ti jde jedna stovka tam, druhá tam, tam jde

dvěstě, tam jde třista, ne aby mořili jeden po druhým. Tím pádem dluhy mám furt a těžko se mi splácej.“ (Miloš)

„Nám u soudu řekli, že máme ten dluh společně, ne rozdílně, takže když on to neplatil, tak jsem to měl zaplatit já, ale já ještě před téma soudama, když jsem byl venku, tak jsem zaplatil sto tisíc. Takže jsem i trochu měl polehčující okolnost. Společně jsme měli splatit kolem tři sta tisíc. Ted' mi to vlastně udělali tak, že jak jsem šel na podmínku domů, tak jsem řekl, že ty dluhy budu splácet normálně dál. Já samozřejmě obepsal veškerý ty lidi, že jim chci zaplatit tu škodu, ale některý lidi se mi vůbec neozvali, neposlali číslo účtu nic, tak komu to mám potom posílat. Každopádně pořád čekám, jestli se ještě někdo ozve. Třeba ted' nedávno se ozvali, tak jsem jim ty částky poslal. Jinak jsem úplně čistej, dluhy mi nedělají žádný problémy.“ (Michal II.)

Respondenti se shodli na tom, že pracovat ve výkonu trestu se vyplatí alespoň z důvodu částečného vyrovnání dluhů.

10.6.5 Zaměstnání a bydlení

Další problémovou oblastí pro respondenty po VTOS bylo sehnat zaměstnání a bydlení. Při žádání pracovní pozice se zaměstnavatelé často ohlíží na minulost jedince neboli na zápis v trestním rejstříku. Jedinci mají tzv. nálepku „bývalého kriminálního“ tudíž je velmi těžké sehnat, jak zaměstnání, tak bydlení. Snadnější resocializace může nastat za předpokladu, že máte buď finanční, psychickou nebo jakoukoliv podporu rodiny. Jedinci bez podpory rodiny nebo bez domova mají možnost využít například azylové domy či mnoho neziskových organizací, které tuto pomoc nabízejí. Poskytují pomoc v oblasti zázemí i pracovních příležitostí, avšak většina bývalých vězňů o pomoc těchto organizací nestojí.

„Nebylo těžký sehnat práci ani bydlení díky rodině, ale já jsem výjimka.“ (Jakub)

„Nejhorší pro mě bylo, získat zázemí, to je to nejtěžší, co pro ty lidi vůbec je, pokavaď nemaj rodinu. Například já jsem se po jedenáct let neměl pořádně kam vracet, až potom, co jsem se dal dohromady s manželkou, to jsme měli pronajatej barák, takže už jsem se měl kam vrátit. Měl jsem to štěstí, že mě manželka držela skoro celou dobu, když jsem byl v kriminále, takže jsem se prostě měl kam vrátit. Takový ty nabídky jednoduchýho bydlení, kde tě nappou mezi dalších tři sta kriminálních, to je nesmysl že jo, tam nikdo nechce. Přitom některý ty lidi tam, by snahu měli, kdyby tu šanci dostali, ale k čemu jim to je. Já mám výhodu toho, že mám děti a když chodím do práce, tak si dám úlevy na děti to znamená, že mě musí zůstat 21.700 korun plus k tomu tetuju, takže si ty peníze vydělám. Ale jiný ty šance nemají, takže vylezou ven, jdou dělat za 18 tisíc a zůstane jim 3.400 korun.“ (Michal)

„Práci jsem zajištěnou neměl, to ti nikdo nezajistí dopředu. To ti prostě nemůže nikdo slíbit, že ti zaměstná, já nevím syna až se vrátí z kriminálu. Já ani práci nehledal. Předtím jsem si ji našel práci za dva dny, po tom trestu předchozím, ale tam jsem byl na takový špinavý ubytovně, tak si říkám, tady nebudu chodit do práce, jak krypl a bydlet hůř, jak v kriminále, to jste se jako posrali. Bylo těžký sehnat práci, abys za ní dostal dobře zaplacené. Potom jsem pracovat na černo bez smlouvy, částečně kvůli dluhům a taky kvůli zápisu v trestním rejstříku.“ (Miloš)

„Práci jsem měl domluvenou. Než jsem šel sedět, tak jsem věděl, že se vrátím zpátky do té práce, protože s tím majitelem firmy jsem dobrý kamarád, tak mi říkal, že na mě normálně počká. On chtěl, když jsem měl ve vězení vycházky, tak aby mi to změnil na domácí vězení, abych mohl jít hlavně makat. On na mě přímo čekal, takže jsem to s tou prací měl hodně dobře vychytaný. V tom zase chápu ty chlapy, když vyjdou po osmi letech ven z kriminálu, mají to v trestním rejstříku a nikdo je nikde nechce, tak věřím, že je to pro ně těžký. Jinak bydlení jsem měl taky zajištěné. To jsem normálně šel do toho svého bytu zpátky tam mezitím bydlel i ten můj zaměstnavatel a pak jsem tam šel prostě zpátky bydlet.“ (Michal II.)

10.6.6 Narušení vztahů

Během VTOS je člověk značně izolovaný a nemá takové možnosti na přímou komunikaci s okolím, jako je rodina a přátelé. Proto nastávají problémy mezi vzájemnými vztahy, a to nejen mezi rodinou a kamarády, ale obecně s celým okolím. Dva z respondentů už před výkonem trestu měli rodinu, a proto se na tuhle situaci dívají a vyjadřují trochu jinak.

„Obecně se mi doma vztahy nějak nenarušili vzhledem k tomu, že mě máma celou dobu podporovala, až potom, co jsem si našel mojí nynější přítelkyni se mi postupně začali vztahy s okolím kazit. Asi bych ti k tomu řekl tohle, když jsem se dal s mojí přítelkyní dohromady a poprvé jsem s ní šel mezi její kamarády, znal jsem je tedy i z dřívějšíka, ale nedá se říct, že by to byli moji kamarádi. Poslouchal jsem narážky stylu: „Tak co, jak se ti shýbalo pro mejdlíčko, jaký bylo prohlížení zadku apod..“. V tu chvíli mě musela přítelkyně držet docela zkrátka. Potom jim teda říkám, takhle to tam fakt nefunguje, takhle to znáte jenom z filmu. Jednoduše pořád naráželi na to, že jsem seděl. Nárazky na moji osobu byli dost nepříjemný, ale když do toho začali zatahovat i mojí přítelkyni, tak jsem začal bejt hodně nasranej. V tu chvíli jsem já usměrňoval je, i když jsem pro svět byl já ten hajzl.“ (Jakub)

„Že by to nenarušilo rodinu, to se říct nedá, vždy to naruší rodinu. Dětem se většinou říkalo, že jdu do práce, aby to nenesli, tak jak to nesly. Určitě to tam bylo znát,

jako by začínali jsme s manželkou pokaždé, když mě pustili od znova. Na tom vztahu to taky něco nechá i na rodině. Děti si zase zvykají, že jsi doma.“ (Michal)

„Vztah se mi asi nejvíc narušil s mým synem, protože mě neviděl snad do svých deseti let. Já šel do výkonu trestu, když mu byli tři měsíce pak jsem se vrátil byl jsem na svobodě asi rok a šel jsem znova na deset let. Jinak kontakt s rodinou jsem udržoval, chodili na návštěvy i můj syn, ale vztahy se určitě narušili hlavně teda v důvěře.“ (Miloš)

„Jak jsem říkal, mě ty kamarádi, rodina a všichni znali, věděli jakej jsem, že nejsem špatnej člověk, takže vztahy se mi nenarušili. Možná trochu s bývalou přítelkyní, ale nebylo to přímo kvůli tomuhle.“ (Michal II.)

10.6.7 Pohled na resocializaci

V této oblasti byli otázky směřované konkrétně na resocializace ze strany respondentů, jak nahlíží na tento proces oni sami. Zda resocializaci považují za efektivní, zda je možné jedince znovu snadno začlenit a jaká je pravděpodobnost začlenění. Všichni respondenti se sešli na názoru, že resocializace, jako taková, nefunguje. Důvodem uváděli především odmítání pomoci ze strany jedinců po výkonu trestu a nedůvěru k pracovníkům v této oblasti.

„Co se týče resocializace v našem vězeňství. Já si myslím, že u nás neexistuje resocializace, ale umělá kriminalita. Ta kriminalita je uměle vyvolávaná tím, jak je to v našem státě nastavený. Vezmi si, že ty statistiky hovořej jasně asi osmdesát dva procent vězňů se vrátí zpátky, jestli si to pamatuju dobře. Osmnáct procent lidí se tam nevrátí, respektive se tam vrátí, ale s čistým trestným rejstříkem, takže už se na to takhle nenahlíží. Co se týče resocializace jako takový, je to věc, na kterou tě zdi fakt nikdy nepřipravěj. Ono je sice hezký, že v některých kriminálech existuje něco, jako je předvýstupní oddělní. Jsou to tedy věci, o kterých jsem jenom slyšel, ale nezažil. V kriminálu nikoho nezajímá, co s tebou bude, nikoho to nezajímalo, ani zajímat nebude možná ty dva sluníčkáře, ale ty nezajímají tebe. V předvýstupním oddělení je sice pračka a podobný blbosti, ale nikdo ti tam neřekne, jak máš žít. Myslím si, že člověk v dnešním světě s tím, jak je to v tuhle chvíli postavený, tak to nemá lehký. Člověk, kterého propustí z kriminálu a nemá rodinu ani nemá přátele, protože za tech x let je prostě ztratíš, když s nima nejsi v kontaktu kromě teda dopisování a návštěv. Pak mu nezbyde nic jinýho, než jít ke kurátorovi, kde dostane čtyři a půl tisíce, kontakt na nejbližší ubytovnu, takhle mají asi na deset dní, kde spát, tak nějak co jíst, ale jinak nic. Práce nic moc, když máš pomalovanej trestní rejstřík od shora až dolů, takže jsi pro všechny úplný hovno, jsi bez peněz a jediný, co v tu chvíli umíš je krást a dělat to,

za co tě zavřeli. Pokud okolo sebe nemáš lidi, kterým na tobě záleží, tak si řekneš, tady já bejt ale nechci. Další věc, mě, když zavírali, tak tyhle mobily neexistovali, to znamená, že já jsem měl čudlíkovéj telefon. Ty vole oni mě pustili, vrazili mi do ruky tenhle blbinec a já ani nevěděl, jak ten hovor přijmout. To byla prostě další past.“ (Jakub)

„Resocializace v Český republice je na bodě mrazu. To je můj názor. Narovinu, resocializační program v Český republice neexistuje. Ne nefunguje, ale neexistuje. Ty lidi jsou svým způsobem placený na zdařbůh, protože stát jim tu šanci nedá. Ten člověk, když nebude chtít, tak na tu probačku prostě nepůjde a teď jde o to, jestli ty budeš mít srdce na to, dát podnět soudu, aby ho tam poslal zpátky. Je to hodně těžký. Myslím si, že ani psychologové ve věznicích nemají žádný efektivní rady. Tam chodí lidi, který si jdou pobřečet, že mají problém, ale na oddílu, a ne obecně v životě.“ (Michal)

„Z vězňů nikdo nevěří tomu, že ti chce někdo pomoci, každý ti o tom vypráví, ale přitom ti sere do huby. Pak když přijde tvrdý na tvrdý, tak to znamená: „no bohužel, ne to nejde, legislativa, tohle, tohle..“, tak řekni rovnou, že mi nemáš jak pomoci a vyser se na to. Celkově největší problém při začlenění bylo přestat vnímat, že jsi furt ohrožený, přestat poslouchat dvousmyslný věci a hledat v tom jiný výrazy, než jsou, protože jsi zvyklej z basy, že na to reagovat musíš, když ti někdo řekne ty vole a řekne to jiným tónem, tak ty ho hned musíš zpražít. To samí, jak jsi v té pozici proti všem, tak vlastně působíš, jako bys chtěl někoho neustále zbít, i když to nevnímáš. Máš prostě naučený ty výrazy, kdy jsi ve střehu, to je v prdeli prostě, kriminál místo toho, aby z tebe něco udělal, aby ti dal chuť bejt jako by normální, tak tě akorát nasere na všechno okolo. Lidi se vrací ještě víc nasraný a sociálně zlikvidovaný, protože třeba všechny ty lidi na vazbě, to nemůžou nikdy vydržet. Na vazbě tě ani nemotivujou chodit do práce, abys zjistil, že prostě pracovat se ti vyplatí víc než dělat něco jinýho, protože tam dostaneš tak směšnou výplatu, a ještě směšnější kapesný, že bych se na to ani nevysral a radši budu ležet na baráku. Prostě kriminál je postavnej debilně. Pak třeba ty materiální věci, to je síla, ty jsi zavřenej několik let, úplně izolovanej a ztrácíš pojem o světě. Já vylezl z basy a neuměl jsem ani s telefonem.“ (Miloš)

„Člověk samozřejmě má šanci se znovu začlenit, když je normální, není hloupej a pracovitej, tak vždycky si někdo najde nějakou práci nebo když člověk prostě chce. Záleží to na tom, kdo jakej je, třeba ty, co kradou, tak pak jsou už nemocný a musí krást už furt, když už tam sedí po druhý, po třetí za nějaký čorky, tak je v prdeli ten člověk, potřebuje léčebnu. Takový lidi budou krást furt. Zrovna ve vězení byl se mnou

jeden kluk, tn kradl, kradl, kradl i v cizině. Tomu chlapovi bylo třicet tři let měl tři miliony dluhu a akorát ho propouštěli na pevně výstup, tak jsem se ho ptal, co bude dělat a on mi odpověděl: „co myslíš, že bych dělal, je mi třicet tři let a mám tři miliony dluhu, prostě budu krást“, takže takovejhle člověk už jinej nebude. Oni už nemají, co ztratit, když nemají nikoho, tak co mají dělat. Se mnou to byl prostě trochu jinej případ. Já jsem se ani předtím neměl nějak špatně, že bych potřeboval krást nebo něco, mně šlo prostě o to, aby mi on vrátil moje peníze, o nic jinýho mi nešlo. Já jsem se ti neobohacoval tím, co on dělal. On mi prostě na základě toho jenom vrátil moje peníze, co mi dlužil. Blbým způsobem jsem mu pomáhal k tomu, aby mi ty peníze vrátil no. Myslím si, že když to máš v hlavě v pořádku, tak se vždycky začleníš zpátky. Jestli chceš fungovat v normálním běžném životě, tak funguješ, když ne, tak ne. Každý má jinou povahu a jinej postoj k tomu“ (Michal II.)

10.6.8 Pomoc po propuštění ze strany státu

Ohledně pomoci ze strany státu se respondenti vyjadřovali v oblasti resocializace. Obecně své názory směřovali negativně, a to tak, že stát jim nepomohl, pouze je odkázal na úřad práce a na kurátora. K tomuto tématu se konkrétněji vyjádřili jen dva z respondentů. Jeden popsal případnou situaci a druhý odpověď komentoval slovy, že pomoc ani nepotřeboval.

„Tak jako stát mi asi ničím nepomohl, to řeknu narovinu, ničím. Ty máš vlastně nárok na tisíc pět set korun při zaregistrování na úřadu práce. Zaeviduješ se na úřadu práce pak jdeš na kurátora, tam se nahlásíš, předložíš papíry o propuštění z výkonu trestu, tak ti vyplatí, když máš papíry z pracáku tisíc pět set korun a můžeš čerpat až do dvanáct a půl tisíce s tím, že nakoupíš oblečení třeba doneseš jim tam ústřížky oni ti to proplatí, všechno tohle, ale nikdo toho nevyužívá a ani já jsem toho nevyužil, protože tam víceméně s tebou jednájí jako s dobyt看, což třeba v jiných zemích je úplně jinak. Například v Německu, když v base pracuješ máš z toho padesát procent, takže ty, když odcházíš z výkonu trestu, tak jdeš domu s určitým kapitálem a jsi schopný z toho žít třeba dva, tři měsíce. Tady v Čechách, když v base nepracuješ, tak tě vyšoupnou ven a nemáš nic. Pro lidi, který nemají rodinu, jsou bezdomovci je hrozně těžký vylézt ven a někam se zařadit, nezařadíš se stejně nikam.“ (Michal)

„Ne, já jsem žádnou pomoc nepotřeboval“ (Michal II.)

10.6.9 Pohled na vybrané zaměstnance ve věznicích

Konkrétně speciální pedagog, psycholog, vychovatel nebo psychiatr jsou důležitou součástí při podpoře jedince ve výkonu trestu. Tito zaměstnanci bývají s vězni

v přímém kontaktu a mají tedy možnost jim nabídnout pomoc a podporu. V tomto tématu se respondenti vyjadřovali k tomu, jaký vztah měli k těmto pracovníkům a zda využívali jejich pomoci.

„Chodil jsem za psychologem nebo speciálním pedagogem, ale v podstatě jako za kámošem, mě jako ofiko do žádných záznamů to nezapisoval. Chodil jsem za ním, protože jsem ho znal z dřívějšíka a vím, že mi radil dobře, co se týče celkově. Chodil jsem k psychiatrovi na radu právě tady toho psychologa. A to kvůli tomu, abych změnil ústavní léčení, chodil jsem k němu probírat drogovou problematiku s tím, že on mi dal po roce doporučení, že je dobrý mi to změnit, že mám názor na druhý lidi normálně zdravej. Pak jsem vlastně chodil za kaplankou, ale taky převážně z důvodu toho, že jsem jí bral jako kámošku. Ona mi rozuměla a radila mi dobře.“ (Miloš)

„Nevyužil jsem pomoc ani jednoho, já mám psychologii nastudovanou v hlavě. Jednou se mi nabízeli. Přišli za mnou na psychotesty kvůli tomu ublížení na zdraví, mně vlastně mezitím umřel táta, takže pak za mnou přišel ten psychiatr. Ten se mě ptal, jestli jsem ochotnej se s ním bavit, tak jsem mu řekl, že jenom ať se mě jenom neptá na tátu, že mi teď umřel. Tak tam seděl u té lavice, ptal se mě na všechno, hlavní město USA, takový ty hovadiny, dával mi barvičky, něco nakreslit a podobně. Všechno prostě z psychologie, tak mu říkám, jako, že tohle můžeme vynechat, protože to mám v hlavě. Já na té posteli neležím jen tak, studuji normálně psychologii, angličtinu, španělštinu, takže nějaký tyhle testy, to já prostě všechno znám. Pak se mě teda ptal, o čem se chci bavit, co třeba rodina. Tak jsme se bavili o rodině. Říka jsem mu, že vztah s bráchou už mám v pohodě vid', všechno tohle, no, ale pak se mě zeptal na vztah s mým tátou, a to neměl dělat. Já říkám, tak víte co, jděte do prdele. Tak mi k soudu napsal, že jsem psychopatická osobnost se sekundárními výpadky a se sklony k agresivitě. Normálně dobrý psychiatr no. První, co jsem mu řekl bylo, ať se mi neptá na tátu a on to přesto udělá. Takže úplně dobrou zkušenost z tady téma zaměstnance nemám a že by mi nějak pomohli v resocializaci, to se taky říct nedá, určitě ne.“ (Michal)

„Jednou jsme se viděli na přijímacím pohovoru. Potom, co tě zavrou a přeřadí do výkonu trestu, tak za tebou přijdou dva „sluníčkáři“ a říkají ti, jak je ten svět vlastně krásnej, aha no já sedím, jestli jste si nevšimli. To znamená, že většina těch kluků jim řekne tohle. Jako já nevím, ale ty dva lidi, co jsem potkal, pokud můžu za sebe soudit, byli úplně mimo mísu. Vůbec netušili, co se v tom kriminále děje, ale hlavně oni ani nechtěli vědět, co se tam děje. Oni chtěli jenom rozdávat tu radost všem okolo, v těch šedých zdech. Určitě je to subjektivní názor, ale já to vidím takhle. Ale nedivím

se, že je to k ničemu, protože tahle práce není jednoduchá a musí to fakt dělat člověk, buď, který je psychicky vyrovnanější a je mu jedno v jakém prostředí dělá, anebo, to dělá člověk, který si odsedí nějakých osm hodin a pak jde domů. Každopádně já jsem se nikdy v kriminále nepotkal s nikým, kdo by mi chtěl pomoci.“ (Jakub)

„No jako nevyužíval, ale nabízeli se. Ptali se, kdybych potřeboval někdy nějakou pomoc, tak ať se jim ozvu a takový, ale já jsme nikdy nic nepotřeboval. Psycholožka chodila po vězení zvlášť. Byla tam schránka na žádanky a tam někdo napsal, když si chtěl vyžádat psycholožku, tak ona, když měla čas, tak přišla, hned druhý den anebo se přišla domluvit na nějakým datumu v tolik a v tolik, kde se sejdou a proberou to, co ho trápí. Kohokoliv sis tam vyžádal, tak ten člověk vždycky přišel. Tady ty lidi využívali hodně sociální pracovníci, ale to spíš využívali, protože ty lidi měli dluhy a nevěděli, jak to mají řešit, tak se obraceli na ní.“ (Michal II.)

10.6.10 Poskytování informací ohledně neziskových organizací či resocializačních centrech.

V některých případech se najde jedinec, který nemá rodinu, zázemí, zajištěnou práci nebo přátele. Proto je na místě preventivně informovat každého odsouzeného ve výkonu trestu o neziskových organizacích. Informovat lze různými skupinovými besedami, individuální pomocí či různými letáky volně přístupné pro odsouzené. V případě, kdy jedinec již zmíněné faktory má, ale je pro něj těžké zařazení do běžného života, je možné využít různá resocializační či reintegrační centra, probační mediační službu nebo také neziskovou organizaci. V této části byli kladeny otázky týkající se právě informovanosti o těchto organizacích a zda je nějakým způsobem využili.

„O žádných neziskovkách mi nikdo neřekl. Ale tím, že jsem žádal na půlku, a nakonec mi to bylo úspěšně schváleno, tak mi byl přidělený dohled probačního úředníka, kam teď pravidelně docházím. Řeším s ním práci, vztahy, životní situace v podstatě všechno. Byla tam se mnou i moje přítelkyně.“ (Jakub)

„Nikdy ti neřeknou kam, jak a tak dále. To by sis to musela vyžádat sama, ale jak víme asi oba, tak třeba lidi, kteří jsou tam poprvé tohle neví.“ (Michal)

„No úplně o neziskových organizacích tam nemluvili, ale různé léčebny pro závislý a podobně, tak to jo, to se tam řešilo. Já jsem to taky řešil, vlastně tu drogovou problematiku. A po výkonu jsem chodil do resocializačního centra v Praze, ale tím, že jsem to měl nařízený. No, ale ta ženská mi hodně pomohla, byla správná, takže nelituju toho, že jsem tam chodil.“ (Miloš)

„Jo, jo, informovali, že můžeš rovnou jet do nějaký léčebny. Jeden kluk byl už vícetrestanej, že seděl třeba po druhý nebo po třetí, tak žádal o půlku, samozřejmě tohle mu zamítli. No tak potom žádal asi na dvě třetiny nebo znova na půlku, ale s tím, že zbytek trestu si dojde právě v týhle léčebně. Tak tady na to je občas pouštěli, ale málokdy se tohle stávalo.“ (Michal II.)

10.7 Vyhodnocení výzkumných otázek

Dílčí výzkumné otázky

1) Má VTOS negativní vliv na rodinu a okolí?

K vyhodnocení této výzkumné otázky, jsme využili oblast zaměřenou na narušení vztahů. Dva respondenti se shodli v tom, že vztahy se zaručeně naruší ať jedinec chce nebo ne. Konkrétně se změní vztahy v rodině s rodiči, případně s dětmi. Důvodem změny vztahů je izolace jedince od rodiny či běžného prostředí. Jednomu se narušili vztahy převážně v rodině a druhému s okolím.

Třetí respondent si vztahy výrazně nenarušil vzhledem k tomu, že většinu života trávil ve výkonu trestu. Avšak narušené vztahy s okolím obecně měl, protože vlastně neznal chování lidí mimo prostředí vězení. Ale hlavní, s kým si vztah narušil byl jeho syn a matka.

Čtvrtému se vztahy výrazně nenarušili pouze s omezeností komunikace, ale při návratu viditelné změny nezaznamenal.

Obecně výkon trestu vztahy narušuje ať už v rodinně či okolní, vždy se změní alespoň částečně chování a pohled jedince po VTOS.

Výzkumná otázka je potvrzena. Ano narušuje.

2) Ovlivňuje či mění VTOS chování jedince?

Pokud v této výzkumné otázce nahlédneme na vyjádření respondentů zjistíme, že všechny odpovědi byli shodné až na jednoho jedince. Ve vězení vzniká, tak zvaná prizonizace čili působení vězeňského prostředí na jedince ve výkonu trestu. Tento proces samozřejmě záleží na době výkonu trestu, typu vězení, povaze jedince apod. Jeden z hlavních problémů jsou mezilidské vztahy ve výkonu trestu a na základě toho se mění chování daného jedince. Jedinec se bude chovat tak, aby v tomto prostředí dokázal žít a měl úctu od ostatních.

Výzkumná otázka byla potvrzena. Ano ovlivňuje.

3) Využívají jedinci po VTOS neziskové organizace či resocializační centra?

U této výzkumné otázky byly řešeny jednak neziskové organizace, které nevyužil žádný z respondentů, ale také instituce zaměřené na resocializace odsouzených. Dva využili probačního úředníka, jeden navštěvoval Centrum sociálních služeb v Praze a čtvrtý informant z této oblasti pomoc nepotřeboval. Informanti konstatovali, že přímo o neziskových organizacích informovaní nebyli, ale s určitou problematikou seznámeni byli, jako jsou například léčebny pro drogově závislé.

Výzkumná otázka byla potvrzena. Ano využívají.

Základní výzkumná otázka

1) Je resocializace jedinců po VTOS úspěšná?

Na základě odpovědí informantů nelze zcela stoprocentně určit prospěch. Spousty informantů konstatovali, že resocializace, jako taková nefunguje. Tato skutečnost je subjektivní záležitostí každého jedince. Úspěšnost resocializace podle statistik, úspěšná není. Pouze u málo procent osob se resocializace stane efektivní a prospěšnou. Jednoznačně můžeme vyhodnotit možnost resocializaci pouze, když samotný jedinec bude ochotný tento proces podstoupit, sám bude mít motivaci žít v běžném životě a nepodlehne recidivě.

10.8 Shrnutí a diskuse

Výzkumná část byla zaměřena na možnosti resocializace vězňů po VTOS, a to především na situace, které jim činnost znesnadňovali. Jednou z příčin bylo narušení vztahů, které jsou v resocializaci podstatnou součástí k tomu, aby byl jedinec schopný přímé a vhodně vedené komunikace s druhými. Hlavní podstatou při jednání s lidmi může být například sjednání práce, bydlení či obecně navazování nových vztahů s lidmi. Tento fakt dělal problém téměř všem informantům, vzhledem k působení vězeňského prostředí a změnám v komunikaci s lidmi. Narušila jedince v takové míře, že občasně vznikali konflikty, které by v normálním případě nevznikli. Proto se tato oblast zařadila mezi nejzásadnější problémy při resocializaci do běžné společnosti.

Dalším zjištěným faktem byla nedostatečná informovanost ohledně neziskových organizací či institucí, které nabízejí pomocnou ruku osobám po výkonu trestu. Respondenti využívali instituce, převážně v důsledku soudního nařízení, ne z vlastní iniciativy.

Celkový pohled na resocializaci ze strany respondentů má výrazně negativní hodnocení. Tři ze čtyř respondentů konstatovali, že resocializace všeobecně, jak ze strany státu, tak ze strany jedince je minimální. Při řešení tématu resocializace

a pomoc ze strany státu byla hodnocena jako nedostačující, aneb žádná. Respondenti podotýkali, že žádnou pomoc ze strany státu neměli. Paradox ovšem je, že kupříkladu zaměstnanci ve vězeňské službě jim pomoc nabízeli a oni ji přesto odmítli. Skutečnost potvrzuje, že pokud samotný jedinec pomoc nechce, není možné u něj uskutečnit resocializaci v takové míře, aby byla efektivní a příkladná.

Účinnost resocializace byla úspěšná u třech respondentů. Jeden z nich podlehl recidivě a opět se vrátil do výkonu trestu.

Vzhledem k rozsáhlému tématu bakalářské práce by bylo vhodné se v další podobné práci více specifikovat a zaměřit na určitou oblast v problematice resocializace vězňů po výkonu trestu odnětí svobody. Příkladem může být, možnosti resocializace vězňů po výkonu trestu odnětí svobody v oblasti zadluženosti. V tomto případě bychom danou problematiku mohli vyhodnotit jednoznačně, kdežto v obecně možnosti resocializace jedinců, dominuje mnoho faktorů a není zcela jasné, který konkrétně jsou největším problémem ve znovu začlenění jedince do běžného života.

ZÁVĚR

Faktory ovlivňující resocializaci jsou v první řadě místo věznice, typ věznice a přístup zaměstnanců i odsouzených. Spojitost těchto faktorů jsou na sobě částečně závislé a každý z nich má určitý vzor působení, který do jisté míry ovlivní možnost znovu začlenění.

Teoretická část představuje obecné seznámení s tématem bakalářské práce. V první kapitole je představena stručná historie, která nám ukazuje posun a vývoj vězeňství. Druhá kapitola hovoří o výkon trestu společně s typy věznic a navazuje na oblast resocializace a prizonizace. V dalších kapitolách se seznamujeme s vybranými vědními obory a zaměstnanci, týkající se oblasti vězeňství. Závěr teoretické části vypráví o probační a mediační službě, sociální práci a neziskových organizací. Poslední kapitola představuje nejpodstatnější díl ve spojitosti s možnostmi resocializace.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti při zařazování osob po výkonu trestu zpět do běžné společnosti. Hlavní překážkou bývá odmítání pomoci od osob, kteří mají v kompetenci resocializaci vězňů po VTOS. K vyřešení situace je potřeba motivovat jedince ve výkonu trestu, aby se začlenil a neměl sklony k recidivě. Jednou z možností je kupříkladu uskutečnění besed či individuálních konzultací s těmito jedinci. Pokud jejich motivace bude dostačující, vzniká možnost začít s resocializací. Je třeba ukázat odsouzenému, že život nemusí prožít pouze za mřížemi, ale dokázat mu, že je uskutečnitelné najít si práci, zázemí či založit rodinu a dokázat žít normální život. Dva z dotazovaných informantů byli recidivisté, a přesto se u jednoho resocializace stala efektivní. Přední motivací pro něj byla manželka, děti a práce, která ho naplňovala. Z důvodu nedořešených událostí ve výkonu trestu se druhý recidivista vrátil zpět do výkonu trestu, i přes částečnou resocializaci. Po propuštění byl schopný navázat nové vztahy, našel si přítelkyni, práci a nové zázemí. Bohužel nedořešená situace mu recidivu neprominula. Jakub, tedy první dotazovaný jedinec se zcela resocializoval přibližně po dvou až třech měsících po propuštění. Nyní má manželku, se kterou si pořídili společný dům a založili rodinu. Poslední dotazovaný Michal, byl z informantů nejmladší a jeho resocializace byla stoprocentně úspěšná. Neměl potřebu pomoci od žádné instituce a výkonem trestu nebyl nijak ovlivněn. Po propuštění měl zajištěné veškeré potřebné možnosti k začlenění, vrátil se do svého zázemí a do práce, kterou měl zajištěnou. Momentálně

staví dům a bývalou trestnou činnost považuje za chybu, z které byl ponaučen a za žádných okolností nemá chuť vracet se zpět. Konečná myšlenka bakalářské práce hodnotí hlavní výzkumnou otázku, a tedy zda je resocializace u jedinců po VTOS úspěšná. Úspěšná je případě, zda jedinec bude sám chtít, bude mít motivaci a pokud se zaměstnanci příslušných institucí k těmto lidem nebudou obracet zády.

Tato práce může být přínosná především pro pracovníky z této oblasti, jako jsou speciální pedagogové, psychologové, vychovatelé či probační úředníci. Může však sloužit i široké veřejnosti nebo studentům, které tato problematika zajímá.

SEZNAM ZKRATEK

PMS – Probační a mediační služba

ŘVTOS – Řád výkonu trestu odnětí svobody

UJAK – Univerzita Jana Amose Komenského

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

JÚZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalávní*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

MATOUŠEK, O a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.

MATOUŠEK, O, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

SLOMEK, Z. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 987-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.

ŠTERN, P, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

ŠPANKOVÁ, J. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-484-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

RUBIKON Centrum, z. ú. - nezisková organizace. *RUBIKON Centrum, z. ú. - nezisková organizace* [online]. Copyright © 2020 [cit. 15.02.2020]. Dostupné z:

https://www.rubikoncentrum.cz/?gclid=EAlalQobChMIpd2uscjT5wIVxYTVCh39YgD9EAAYASAAEgLvTfD_BwE

Společnost Podané ruce. *Společnost Podané ruce* [online]. Copyright © 2020 [cit. 15.02.2020]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/>

Šance na návrat - Nezisková organizace. *Šance na návrat - Nezisková organizace* [online]. Dostupné z: <http://www.spoleksance.cz/>

Generální ředitelství. Generální ředitelství [online]. Copyright © 2020 Vězeňská služba České republiky [cit. 15.02.2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/vykon-vezenstvi/>

257/2000 Sb. Zákon o Probační a mediační službě. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR* v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 15.02.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Daniela Chrpová

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: prezenční

Název práce: Možnosti resocializace vězňů po výkonu trestu odnětí svobody

Rok: 2020

Počet stran bez příloh: 58

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Miloslav Jůzlovi Ph.D.